

Har jeg noen lydighetsplikt mot en eksilregjering? Nei.

Skal der ikke i en stat opstå kaotiske eller revolusjonære tilstander - hvilket det er statens primære oppgave å hindre - er statens borgere i sin almindelighet forpliktet til lojalitet og lydighet likeoverfor landets faktiske regjering, likegyldig hvilken mening de ellers måtte ha om denne. Statens borgere er ikke forpliktet til å vise en eksilregjering lojalitet og lydighet. De er tvertimot forpliktet til ikke å vise sådan lojalitet og lydighet. Og når en eksilregjering senere overtar makten i staten, kan den ikke trekke noen av statens borgere til ansvar for at disse ikke har vist eksilregjeringen lojalitet og lydighet, mens den hadde sitt sete i utlandet. Den faktiske norske regjeringsmakt på hele det norske territorium var fra 25.9.1940 til 31.1.1942 de kommisariske statsråder (ministre) som tilsammen dannet et statsråds-kollegium, men som hver for seg avgjorde forretningene for sitt departementale fagområde, ikke bare med en departementssjef, men også med kongens og stortingets myndighet, dog under den tyske Reichskommissar som den øverste regjeringsmyndighet. Fra 1.2.1942 inntil restaurasjonen var den faktiske norske regjeringsmakt den nasjonale regjering, som var en selvstendig norsk regjering, hvor ministerpresidenten som riksforstander utøvte den kongen og stortinget tillagte myndighet. Reichs-, kommissar utøvte en kontrollerende myndighet, men skred direkte inn med egne forordninger og forføyninger, hvor tyske krigsinteresser gjorde dette nødvendig. Ingen kan benekte at disse norske riksstyrer utøvte den faktiske regjeringsmakt over hele det norske territorium. Hva angår den nasjonale regjering, var den også etablert ved en selvstendig norsk statsakt, som Norges høyesterett hadde anerkjent lovligheten av, og var anerkjent de jure av den tyske regjering som Norges regjering. Samtidig var den norske eksilregjeringens stilling mer enn tvilsom, både fordi den var en regjering uten land, og fordi den var avsatt av stortinget sommeren 1940 og også hadde mottatt en direkte meddelelse om dette fra stortingets presidentskap. Hertil kommer at det er en gammel norsk og nordisk rettsregel, at en regjering må kunne utøve en regjerings funksjoner, og at den ikke kan etablere seg i utlandet. Jfr. bl.a. 7.juni-beslutningen 1905, Sveriges Grunnlagar og den gamle dansk-norske Kongelov. Og grunnloven foreskriver uttrykkelig, at hvis kongen oppholder seg utenriks mer enn 6 måneder ad gangen uten stortingets samtykke, taper han retten til tronen for seg og sitt hus. Denne bestemmelse ble under alle omstendigheter effektiv da 6 måneder var gått etter mottagelsen av stortingets henstilling om abdikasjon. For i denne henstilling lå selvfølgelig også en tydelig tilkjennegivelse av, at stortinget ikke gav sitt samtykke til kongens fortsatte opphold utenriks.

Av ovenstående følger at de lover og anordninger som eksilregjeringen har gitt i utlandet ikke har noen gyldighet i Norge, med mindre de blir vedtatt her på lovlig vil, og da også uten tilbakevirkende kraft. Dette gjelder i første rekke de rettergangslover og anordninger som måtte være utferdiget. Jeg protesterer mot at de kommer til anvendelse, således som bl.a. er skedd i siktelsen ved henvisning til provisorisk anordning av 16.2.1945.

De provisoriske anordninger som gis i Norge, må heller ikke stride mot de av stortinget givende lover. Noen lovgivningsmyndighet har regjeringen ikke.

Videre følger at våre regjeringsmedlemmer, ministre og statsråder på lovlig vis bare kan trekkes til rettslig ansvar for sine handlinger som sådanne på den måten som grunnloven foreskriver (riksrett). Heller ikke kan med lovlig rett noen statsborger trekkes til ansvar for den lojalitet eller lydighet, som de har vist de hjemmestyrker som har vært etablert under



okkupasjonstiden, men alene for begåtte kriminelle forbrytelser.

Det må også erindres at hjemmeregjeringene har vært bundet til det ved okkupasjonen skapte forhold. Siden kapitulasjonen i 1940 har således forholdet mellom Norge og Tyskland vært en de facto fredstilstand. Tyskland kunde ikke lenger betraktes som fiende. Etter stortingets opphevelse av eksilregjeringens fullmakter sommeren 1940 er der iallfall ikke noen tvil om riktigheten av en slik betraktningssmåte.

Norge måtte betraktes som en nøytral stat som hadde de facto fredstilstand med Tyskland, og som hadde etablert sitt eget styre, men hvis selvstendighet var midlertidig innskrenket av den tyske okkupasjon. Eksilregjeringen hadde ingen maktfullkommenhet på norsk territorium og førte sin egen krig.

Ut fra dette syn har hjemmeregjeringene, Nasjonal Samling og det overveiende flertall av det norske folk handlet. Og minst en halv million nordmenn har også arbeidet direkte for tyskerne. Disse har selvfølgelig ikke ment at de arbeidet for fienden. Et slikt synspunkt er fullstendig uholdbart.

Under henvisning til ovenstående påstår jeg, at Nasjonal Samlings opptreden har vært i enhver henseende legal, foruten at bevegelsen har gjort en stor nasjonal innsats i de 5 år under okkupasjonstiden. Der er ikke lovlig adgang til å oppløse partiet og beslaglegge dets midler. Jeg påstår begge disse vilkårlige aksjoner opphevet. Heller ikke er det lovlig adgang til å gripe inn mot NS-medlemmer som sådanne, og å legge beslag på deres eiendeler. Personlig forlanger jeg æresoppreising og erstatning for den tort og skade som er tilføyet meg.

Nasjonal Samling holdt i de siste år en fast medlemsstokk på en 45 til 50.000 innskrevne og organiserte medlemmer, og vi kunde regne med minst fem ganger så mange sympatiserende tilhengere. Under en rettferdig valgordning skulde vil således ha 30 representanter i stortinget. Det er kun tyskernes politikk og den hindring som de la i veien for vårt arbeide som hindret oss fra å oppnå full tilslutning i hele folket. Nasjonal Samlings program var så godt som alle enige i.

Det er feilaktig å bedømme Nasjonal Samlings samlede styrke utelukkende efter antallet av organiserte medlemmer, slik som ofte gjøres, og å si at dette representerer hele partiets tilslutning i folket. Et par prosent som det sies. Skulde en dømme slik, vilde de andre politiske partier hatt ennå mindre tilslutning. Det virkelige forhold er at dette bare representerer bevegelsens organiserte kjerne avindividuell godkjente og organiserte medlemmer, og som altså var sterkere enn noen annen politisk partiorganisasjon i Norge har vært. Det samme gjelder tillitsmannskorpset som var sterkere og bedre utbygget enn tidligere i noe parti. En så sterk bevegelse, som omfatter folk fra alle lag og partier, og mange av de beste menn og kvinner i landet, dens medlemmer og tilhengere kan en ikke uten videre, og på bristende grunnlag, behandle som forbrytere og parias. Det skyldes også utelukkende min og vår regjeringens vilje og innsats, at overgangen til det nuværende styre gikk så pass rolig og fredelig for seg. Det kunde lett ha tatt farlige former. Vi tok også avstand fra tyske forslag om å føre en tysk krig videre i Norge, således Reichskommissars uttalelser om å kjempe til siste mann. Også denne vår siste handlemåte beviser det fedrelandssinn og den forståelse av landets interesser, som alltid har vært bestemmende for oss. Det hadde vært gunstig, ikke minst for landet og dets anseelse, om eksilregjeringen - hvis legitimitet ikke var uten svake punkter - hadde utført sin maktovertagelse i liknende fredelige og verdige former, og ikke som en rabulistisk revolusjonær omveltning, hvor de tidligere myndigheter fengsles og behandles som simple forbrytere i en lav og lummer atmosfære av hevn og hysteri og de verste vrangforestillinger. De andre har gjort sitt arbeide for Norge på sin kant. Vi har gjort det på vår kant, og ikke mindre. Vi har nu allikevel styrt dette landet like lenge som Olav Trygvasson,



og har styrt det bra. Den historiske kjensgjerning kommer en ikke e forbi ved en ydmygende og tarvelig behandling. Og en sletter heller ikke ut fem av de mest begivenhetsrike og utviklingsrike år i vårt lands historie ved å behandle dem, som ledet i disse år, som forbrytere hentet opp fra gaten, og som fritt vildt for smuntsagittasjon. Men landet taper en god del av sitt ansikt, nu og for all fremtid, ved den måte som tingene tas på. Restaurasjonen skaper såvisst heller ikke det beste grunnlag for den fremtidige utvikling ved en urettferdig personlig og partpolitisk straffefølgning av nordmenn, som har gjort sin plikt, og etter beste evne og med godt resultat har ledet landet i disse fem vanskelige år, og hvorav de aller fleste sikkert ikke ønsket og skape noen uro, men var villige til lojalt å arbeide med på annen måte i landets videre utvikling. Og hvad angår okkupasjonen, har vi båret dens byrder mer enn de som flyktet fra sine forpliktelser. Der er også all grunn til å erindre, at en ting hvad en gjør i stridens hete og under krigstilstand. En annen ting er hvorledes en skal opptre når freden er inntrått.

### Kan krigsartiklene anvendes? Nei.

Ad. siktelsen post 1. (9. April 1940).

Jeg vil her straks bemerke, at siktelsen ikke kan føres etter krigsartiklene. Disse gjelder bare i krigstid. Krigstilstand inntrådte forøvrig først 11. april, som var første mobiliseringsdag. Jfr. også den tyske sendemann Bräuers besøk hos kongen 10.4.1940 med etterfølgende statsråd, hvor spørsmålet om krig eller fredelig ordning fremdeles ble behandlet. Før hadde det dreiset seg om lok-al motstand fra nøytralitetsvernet. Når krigsartiklene bare gjelder i krigstid, betyr dette selvfølgelig at de er ugyldige i fredstid og da overhodet ikke kan dømmes etter, likesålidt som en kan straffe etter en opphevet lov, selv om forbrytelsen fant sted mens loven ennå var i kraft.

Jeg protesterer mot krigsartiklenes anvendelse i denne sak, så meget mer som det nu er gått over fem år siden disse hendelser.

Noe senere - antagelig i begynnelsen av desember 1939 - hadde jeg så en anledning til å komme til Tyskland. Den direkte foranledning til min reise var forøvrig en privat anmodning fra dr. Aall, som bodde hos den norsk-amerikanske professor Stangeland i Berlin, om å besøke ham for å drøfte et vitenskapelig arbeid. Det har intet med nærværende sak å gjøre. Gjennom minister Rosenberg fikk jeg så foretrede for Hitler. Det var første gang jeg traf ham, men jeg hadde inntrykk av, at han straks fattet en sterk personlig sympati for meg. Min samtale med ham kan jeg resumere således: Jeg nevnte fredsspørsmålet for ham, og Hitler holdt så - etter sin vane - et langt foredrag for meg om sitt og Tysklands forhold til England. Han understreket i de sterkeste uttrykk hvorledes det for ham hadde vært både en hjertesak og en fornuftsak å komme til en forståelse og et samarbeid med England. Han nevnte han i så henseende hadde gjort alle mulige innrømmelser. Men no var han bitter på England, fordi England hadde gått til krig for Polen-spørsmålet, hvor han mente han hadde fremsatt et mer enn rimelig forslag til en fredelig ordning. Foreløpig måtte tingene gå sin gang, men når tiden var inne, vilde han igjen ta opp saken. Dette skjedde også som bekjent sommeren 1940, men uten resultat. Vi talte også om norske og nordiske forhold. Hitler nevnte at han kjente til vårt arbeide for å holde Norge utenfor krigen, og fremhevet på det sterkeste, at Tysklands interesser var best tjent ved at de skandinaviske stater, og Norge i særdeleshet, var nøytrale. Jeg kan i denne forbindelse nevne at Hitler senere



også gjentagne ganger har nevnt for meg, at han advarte Mussolini mot å gå inn i krigen. Tyskland - fremhevet Hitler - hadde ingen som helst interesse av å gripe inn i Norge, hvis Norge bare hevdet sin nøytralitet. Men i motsatt fall måtte Tyskland gripe inn. For hvis England søkte å sette seg fast i Norge, var det en så avgjørende trussel mot Tyskland, at Hitler vilde sette inn alle krefter på å forhindre det. Tyskland måtte da også besette Danmark. Og mot Norge vilde han sette alt det som var nødvendig for å bryte enhver motstand, likegyldig hvor mange divisjoner skulde behøves: 6-10-12-16 divisjoner, formodentlig bare som en tilfeldig slutt på en tallrekke, som kunde ytterligere søkes. Om nødvendig vilde Tyskland da også besette Sverige. Tyskland var herre i luften og hadde slike stridskrefter til sin rådighet, at resultatet overhodet ikke kunde være tvilsomt. Men han gruet, sa han, for den skjebne som Norge og norden vilde få, om alt dette skulde komme til å utvikle seg på den måten. Dette var jo ikke annet enn jeg selv hadde innsett på forhånd og preket for mine landsmenn i massevis av artikler og foredrag. Men det var av betydning for meg å få det bekreftet på første hold. Og der var ingen tvil om at dette var dødelig alvor. Hitler spurte også om vår bevegelse. Jeg fortalte han om den og den kamp jeg hadde ført for Norge. Han spurte hvorledes det stillet seg for oss med utsiktene til å overta regjeringsmakten, om det ikke var mulig for oss å få noen av våre folk inn i regjeringen. Det vilde være en garanti for Norges nøytralitet. Jeg sa, at jeg trodde ikke dette for tiden var gjørlig, men at vi hadde en økende tilslutning i folket, og at krigen kanskje kunde utvikle seg slik at det ble mulig eller endog ønsket. Han sa at han vilde hilse det med glede, for Tyskland var først og fremst interessert i Norges nøytralitet, som det var openbart at Hitler tillia den største vekt. Jeg tillot meg også å nevne det finske spørsmål, etterat Hitler hadde omtalt den fryktelige skjebne som var overgått Polens østlige provinser, og som Polen, etter hans mening, selv var skyld i. Finnland hadde han heller ikke sympati for, etter den utakknemlighet som Finnland hadde vist Tyskland for hjelpen i 1918. Jeg innvendte at dette gjaldt ikke hele det finske folk, at Finnland var et nordisk land med nordisk kultur, et båndverk for norden, og at det finske folk uten tvil var et folk, som både fortjente og var egnet til å føre en selvstendig nasjonal tilværelse. Jeg bad ham derfor inntrengende om å anvende all sin innflytelse for å få i stand en rimelig ordning mellom Finnland og Russland. Tyskland og Russland sto som bekjent den gang sammen. Jeg fikk også senere et par innflytelsesrike tyskere til å gjøre forestillinger i samme sak. Jeg må anta at denne min intervensjon til fordel for Finnland har vesentlig bidradd til å få en rimelig slutt på vinterkrigen 1939-40, hvilket var av avgjørende betydning for Norges fred og sikkerhet.

Det var mitt første og eneste møte med Hitler før 9. april 1940. Å melde av til myndighetene om Tysklands syn på Norges nøytralitet hadde for meg ingen ide. Jeg hadde jo uavlatelig fremholdt, og fortsatte og fremholde, at slik var situasjonen, men man vilde ikke høre på meg. Og den tyske regjeringens opfatning kjente utenriksdepartementet sikkert såvel fra vår sendemann i Berlin som fra den tyske sendemann i Oslo. Det hele var forøvrig en selvinnlysende sak. Vinteren 1940 var jeg alvorlig syk og hadde ikke stor anledning til å beskjeftige meg med de forskjellige saker. Altmark-affæren, det engelsk-franske krav om intervensjon i nord-skandinavia, og en rekke mindre forestelser, viste dog tydelig at no gikk det norske folk med øket fart blindt og hjelpelest mot katastrofen. I begynnelsen av april 1940 var jeg på et kortere besøk i Danmark (Kjøbenhavn). Der var planlagt et stornordisk stevne i Ålborg sommeren 1940, også med større deltagelse fra Norge, og jeg vilde b.a. konferere nærmere om dette. Jeg besøkte partiet der og var også i Riksdagen. Av uttalelser fra danske bekjente forsto jeg at alvorlige begivenheter



var på trappene. Der taltes om forberedelse til britisk-fransk intervensjon i Norge, og at Tyskland ville besette Danmark. Under disse omstendigheter skyndte jeg meg snarest tilbake til Norge. 7. april - såvidt jeg husker - var der et alminnelig rådsmøte i Nasjonal Samling. Dette var et helt ordinært møte som behandlet løpende saker, og det er fullstendig grepet ut av luften å tillegge det noensom helst konspiratorisk karakter i forbindelse med de forestående begivenheter. 8. april kom så den engelske mineutlegning, og nå mente vi at folket dog måtte våkne. Der måtte, før det ble for sent, dannes en nasjonal regjering for om mulig å kunne avverge krigen. I samhøve hermed sendte vi også ut et flyveblad. vårt krav var ikke noe nytt. Det hadde vi mange ganger fremsatt offentlig, ikke minst før krigens utbrudd i Europa.

Da så den 9. april kom, sto det for meg, etter alt som var gått forut i de 10 år, at nå var gudsdommen der. Jeg hadde fått uhyggelig rett. Regjeringens politikk hadde spillet fallitt på den forferdeligste måte. Og folket var ved sin likegyldighet selv medskyldig . . . . . Personlig var jeg for min del vel så meget innstillet for England som for Tyskland. Men Englands og Frankrikes hensynsløse forsøk på å trekke Norge med i krigen måtte medføre at jeg her var mot vestmaktene, Statsminister Nygaardsvold og utenriksminister Koht ga uttrykk for en liknende bitterhet og skuffelse. Men mellom slike refleksjoner og det å gå inn for tyskernes aksjon, var for meg et uoverstigelig sving. For meg gjaldt det kun å gjenne direkte Norges sak. Fra begynnelsen av hadde jeg den 9. april ingen annen tanke enn å iaktta begivenhetenes utvikling, og hadde heller ikke truffet forberedelser av nogensomhelst art . . . . .

Ett var jeg imidlertid klar over, at hvis ikke noe ble gjort, ville Norge bli erobret av tyskerne og behandlet deretter. Istedenfor å ta konsekvensene av den freds- og nøytralitetspolitikk som det norske folk ønsket, hadde regjeringen lettsindig sluppet løs en krigersk konflikt hvis militære utgang var sikker, og hvor der bare var spørsmål om dens ulykker kunne begrenses. I Oslo var ingen statsmyndigheter igjen, som kunne oppta kontakten med tyskerne og vareta Norges interesser. Kongen og Kronprinsen antok vi var på vei til Sverige, hvortil vi konstaterte at kronprinsfamilien var reist. Regjeringen, forstod vi, var trått tilbake, slik som vi også senere ga uttrykk for i en erklæring. Stortinget, forstod vi, var reist hjem, i allfall var også det borte. Militærmyndighetene var spredt, . . . . og der rådet overalt en alminnelig og fullstendig forvirring. Under disse omstendigheter forelå en absolutt nødstilstand. Av hensyn til landets velferd var det ubetinget nødvendig å skape en regjeringssmakt i landets hovedstad. Og da kunne det iallfall foreløpig ikke bli andre enn meg og Nasjonal Samling, hvis oppfatning utviklingen hadde gitt rett. Vi var den eneste politiske partiorganisasjon som var intakt, og jeg for min del hadde selv vært medlem av to regjeringer. Jeg følte det som et kall, og som en uavviselig plikt mot fedrelandet. Heller ikke var der noen annen, som syntes å ville springe i bresjen for å handle. Etterhånden samlet jeg hos meg flere NS-folk, som kom og gikk. Også et par tyskere kom innom, deriblandt den tyske marineattaché, som jeg hilste på for første gang. Han uttalte bl.a. noe sånt som at dette var det rene vanvidd fra norsk side, og at hvis det gikk videre på den måten, kom tyskerne til å gjøre hensynsløst bruk av sine våpen, hva de hittil hadde unnlatt og ønsket å unngå. Jeg nølte imidlertid stadig for å ta skrittet og diskuterte saken med forskjellige. Men etterhånden fikk vi stadig flere og flere meldinger om den økede forvirring, om framtidsviser og s.o.v. Det ble fra tysk side nevnt at vi risikerte bombardement av Oslo osv. Under inntrykket av alle disse farlige forestelser kunne jeg tilslutt ikke forsvare ikke å handle. Det måtte improviseres et regjeringsorgan, som kunne høyde statsmyndigheten og vareta de norske interesser overfor okkupasjonsmakten. Jeg var og er meg ikke bevisst hermed å ha gjort noe ulovlig



eller uriktig. Jeg følte meg som var jeg ombord på et skip, som uten skipper og lods drev gjennom brott og brann mot klippene, og hvor derfor den, som tror seg til det, springer til og griper roret for å søke å berge båten igjennom. Og da spør en ikke etter sertifikater. Derimot var jeg ikke klar over det løft som jeg påtok meg - ved å stille meg frivillig på en slik uriaspost for å redde hva reddes kunne for folk og land. Hvilke interesser skulle jeg vel ellers ha av det? Hvis det gjaldt min egen interesse, var det meget bedre for meg å vente til en gunstigere leilighet, slik som den vel måtte komme før eller senere enn å ta på seg dette. Når Hitler hadde talt til meg om regjeringsspørsmålet i Norge, var det jo, som nevnt, under helt andre forutsetninger, og også uten i det hele tatt noen forpliktelser fra min side. Det var bare fra hans side, at hans uttalelser inneholdt et slags tilsagn eller avtale, som jeg selvfølgelig med en viss rett burde ta til inntekt, også under denne situasjon. Heller ikke hadde jeg likeoverfor partiet påtatt meg noen forpliktelse til å handle i en slik situasjon. Jeg var en fri mann uten noen som helst politiske forpliktelser, hverken likeoverfor tyskerne eller noen annen. Jeg følte kun en uimotståelig indre forpliktelse til å hjelpe mitt land i den nødssituasjon som forelå, og som nettopp vi av all makt hadde søkt å forhindre. Og en sådan situasjon, som forelå, kunne ikke være avtalt på forhånd. Tvertimot var forholdet at de tyske myndigheter regnet med de norske statsmyndigheter (Jfr. dr. Bräuers memorandum av 9.4.40), og at disse jo var tilstede da tyskerne kom.

Vi hadde ingen regjeringsliste, hvilket også viser at det ikke var noe forberedt kup. En sådan liste måtte derfor settes opp. Og det ble bestemt at vi skulle begynne med et utvalg i Oslo, og ta de andre statsråder fra de forskjellige kanter av landet, deriblandt dr. Lunde fra Stavanger, som hadde deltatt i rådsmøtet 7. april men så reit hjem. Vel også et tegn på at noen regjeringsdannelse ikke var planlagt. Vi satte oss derpå i forbindelse med den tyske sendemann og riksfullmektigen og meddelte ham vår beslutning for å undgå komplikasjoner med tyskerne, og av hensyn til kunngjøringen. Han var overrasket, men kunne ikke finne noe særlig å innvende, og vi avtalte av regjeringen skulle tiltre ved en erklæring i kringkastingen om maktovertagelsen. Kringkastingen var allerede overtatt av tyskerne. Han avdelte også en tjenestemann fra den tyske legasjon som forbinnelesmann for oss. Derpå ble satt opp slik erklæring av de tilstedeværende regjeringssmedlemmer, og denne ble lest opp i kringkastingen av meg. For å tilveiebringe orden og å unngå å ofre unødig norsk liv og eiendom i en kaotisk og fullstendig håpløs kamp var det også nødvendig å prøve å få mobiliseringen og krigshandlingene innstillet i det område vi kunne nå. Der var allerede skjedd ulykker nok. Vi gikk ut fra at vi var den eneste norske regjeringsmakt i funksjon, og vi måtte derfor vareta de norske interesser etter beste skjønn og på beste måte. Iadfall hadde vi bare Norges gavn for øye. Jeg og mitt parti anså det som absolutt fordelaktigst for Norge å være nøytral, således som også var det norske folks uttalte ønske. I forhold til tyskerne var situasjonen allerede slik at jo mer motstand ble gjort, dess grundigere ville landet bli nedkjempet og underkuet. Alle viktige punkter var allerede i tyskernes hender, og noen effektiv hjelp fra de allierte var ikke å vente. Etter at vår regjering var trått tilbake, kapitulerte også etterhånden de norske styrker allesammen uten at vi hadde noe med det, og uten å ha oppnådd vesentlig annet enn ødeleggelse av norsk liv og eiendom, samt å skaffe tyskerne endel billige militære laurbar. Våre anordninger berørte forøvrig ikke selve nøytralitetsvern som skulle bli stående. Jeg har siden kunnet konstatere at folk i sin almindelighet var helt enig i dette vårt skritt, og Arbeidernes faglige Landsorganisasjon sluttet også umiddelbart etter opp omkring vår regjering. Som bekjent var kommanderende generalløyde en lignende oppfatning med hensyn til den militære situasjon. Så langt fra å skade den norske krigsmakt kan en si at vår aksjon i høy grad gagnet denne. For når tyskerne ikke satte inn sine maktmidler for alvor mot Norge og i sin forbitrelse over Nygaardsvold-regjeringens holdning ikke grep til de ytterste motforholdsregler mot



den norske krigsmakt, skyldes dette, etter hva Hitler har erklært likeoverfor meg, vår regjeringsdannelse. Den tyske regjering var allierte meget forbitret på de norske myndigheter for Altmark-affæren og en rekke andre historier, og regjeringens holdning nå sket forbitrelsen. Vår regjeringsdannelse mildnet situasjonen og forhindret at denne forbitrelse fikk særdeles kraftig utslag likeoverfor Norge. Den øvst også etter vår tilbaketreden sin innflytelse på de tyske troppers opptreden, og særlig på behandlingen av de norske krigsfanger som ble frigitt, istedetfor å sendes til Tyskland. Likeledes forhindret vår regjeringsdannelse at Sverige ble besatt. Idet den avhølt Hitler fra å gå til dette avgjørende skritt, som han ellers hadde besluttet seg til under inntrykket av den norske regjering Nygaardsvoldsregjeringens opptreden, og som militært sett vel hadde vært riktig. Dette er en kjennsgjerning som Hitler selv har omtalt til meg sammen med den forannevnte, først sommeren 1940, da jeg traff ham første gang etter 9. april, og senere igjen i februar 1942, da jeg var på besøk i Berlin som ministerpresident. Og han tilføyet begge ganger at han var meg takknemlig for at vi hadde bevirket at utviklingen tok den vending som den tok. At Sverige således som det eneste nordiske land ble utenfor krigen og den tyske okkupasjon, har jo hatt den største betydning for krigens videre gang, og i særdeleshet for gjennomføringen av de nåværende makthaveres politikk, men skyldes altså direkte vår innsats. Jeg var heller ikke 9. april uoppmerksom på denne videre side av saken etter det som Hitler tidligere hadde uttalt til meg. Tvertimot var jeg klar over at hele Norden risikerte å bli krigsskueplass og at Russland kanskje ville blande seg inn og at Norden kunne komme til å dele Polens skjebne mellom Tyskland og Russland. Å forebygge det var et medvirkende moment for vår regjeringsdannelse. Hva tyskerne ellers angår, er det en kjennsgjerning at Wehrmacht fra første stund av var mot vår regjeringsdannelse og hva vi foretok oss. De ville helst råde marken alene i operasjonsområdet. Dette ble snart almindelig kjent og bidrog ikke til å styrke vår stilling. Hadde det vært avtalt spill skulle vel innstillingen ha vært en annen. At regjeringsskiftet ikke var noe avtalt spill med tyskerne, fremgår også av at da gauleiter Wegener kort etter 15. april kom heropp fra Hitler, som han skulle rapportere til, spurte han meg meget inngående ut om bakgrunnen og motivene til regjeringsskiftet.

I løpet av neste dag - 10. april - bragte vi på det rene at Kongen sansynligvis ennå befant seg i landet, men på vei østover mot grensen. Men gjort gjerning sto ikke til å endre. Jeg besluttet derfor å sende kaptein - senere minister Irgens - til Kongen for å forklare situasjonen og komme til en eller annen ordning med regjeringsspørsmålet. Irgens talte med Kongen, visstnok på Elverum. Imidlertid hadde den tyske sendemann, meg uvitende, nylig vært hos Kongen og der på en brysk måte fremsatt krav om at Kongen skulle uten videre anerkjenne vår regjering. Da dette var avvist, kunne Irgens ikke komme til noen ordning. Men jeg forstod ham som om Kongen ikke var helt imot en eller annen løsning og det var jo ikke min person som skulle stå iveien. Jeg gjorde derfor nye forsøk på å komme i kontakt med Kongen. Men mine sendebud kunne enten ikke komme igjennom de tyske linjer, eller de fant ikke Kongens oppholdssted. Vi forsøkte også forgjeves telefonisk i og over Sverige. Før noen kontakt således kunne etableres igjen, var forhandlingene om regjeringens tilbaketreden begynt - 13. og 14. april - og allerede 15. april ble vi som kjent erstattet med ordningen med Administrasjonsrådet under en tysk riksfullmektig. Imidlertid hadde vår regjering i dagene 10. - 13. april etablert seg, hadde tatt forvaltningen i sin hånd og var kommet vel igang med regjeringsarbeidet. Gardn og andre militæravdelinger meldte seg til tjeneste. Vi traff forskjellige beroligende tiltak. Bl. a. stoppet vi en masseoppsigelse av funksjonærer og arbeidere som hadde begynt å sette inn. Ro og orden vendte tilbake, og flere og flere sluttet opp om vårt styre, bl. a. som nevnt Arbeidernes faglige landsorganisasjon - hvilket kan bekreftes av deres protokoll.



Likeledes Bankforeningen, liksom de andre store organisasjoner, stod færdig til å følge. Et samlet møte med de forskjellige organisasjoner var berammet til 15. april formiddag. Men møtet bortfalt, da regjeringen trätte tilbake. Allerede 9. april hadde jeg etter råd av den tyske forbindelsesmann, sendt et telegram til Hitler med meddelelse om regjeringsdannelsen og således avfattet at det skulle tjene til å dempe den dype og muligens farlige misstemning som var oppstått hos den tyske regjering mot Norge. I samme hensikt og for nærmere å forklare situasjonen, sendte jeg i dagene med godt resultat også en særskilt minister til Hitler. Jeg telefonerte også med utenriksminister von Ribbentrop og riksmminister Lammers. Den første ringte meg opp selv. Alt utviklet seg således ganske gunstig da forskjellige intriger fra visse norske kretser satte inn mot oss, såvel via Wehrmacht som via den tyske riksfullmæktig Bräuer. Disse intriger fikk en uanet påskyndelse ved et attentat på Lysakerbroen, 13. april, hvorefter tyskerne ville la skyte som gisler 20 framstående borgere i Oslo. Jeg fikk avverget denne kalamitet, men hendelsen satte allikevel - så inkonsekvent som dette enn var - full fart på forsøkene på å få oss fjernet. Ved de tyske representanters manglende innsikt eller tvetydige innstilling likeoverfor vårt land, førte disse forsøk 14. april til målet, og den 15. april gikk vår regjering av.

Dermed var det også foreløbig forbi med Norges frihet og selvstendighet, såmeget mer som tyskerne ikke lenger anerkjente regjeringen Nygaardsvold som Norges regjering.

Av ovenstående fremgår at regjeringsdannelsen 9. april skjedde i en nødsituasjon hvor vi gikk ut fra at alle utøvende og lovgivende statsmyndigheter var satt ut av funksjon, i alle fall hadde de alle forlatt hovedstaden. Borgernes rett, eller til og med plikt, til å reise seg mot en regjering som handler mot landets interesser, behøver her heller ikke komme i betraktning, ti vi gikk som nevnt ut fra den 9. april, at regjeringen var trätt tilbake. Videre fremgår det at der ikke forelå noensom helst tanke eller hensikt på å ville bryte statsforfatningen. Regjeringsdannelsen såvel som alle de forskjellige tiltak som regjeringen traff, skjedde utelukkende som en nødforanstaltning i den hensikt å gavne det norske folk og vareta de norske interesser likeoverfor okkupasjonsmakten. Forøvrig hadde Nasjonal Samling som et legalisert norsk parti under de foreliggende omstendigheter langt mer rett til å foreta et slikt skritt en Høyesterett, som er en utelukkende dømmende statsmakt, hadde til noen dager senere - og det etter avtale med tyskerne - å oppnevne et administrasjonsråd, hvorved til og med Norges selvstendighet gikk tapt. Regjeringsdannelsen i Norge bygger jo på partiene, som på sett og vis er en slags legaliserte statsmakter. Og vi var i den foreliggende situasjon det parti hviss oppfatning var blitt bekreftet på den mest eklatante måte. Vi hadde dermed erhvervet en legitim rett til å delta i landets ledelse. Noe krigsforrederi eller landsforrederi foreligger således ikke under noen omstendigheter. Thi da måtte hensikten ha vært en helt annen enn den var. Der foreligger heller ikke noen annen forbrytelse eller forseelse. Men tvertimot en fedrelandssinn og behjertat innsats, som bestemt har vært til stort gagn for land og folk, og som virkelig fortjener de anerkjennende ord som høyesterettsjustitiarius Paal Bergh spenderte på meg ved regjeringens avgang og administrasjonsrådets tiltræden 15. april 1940.

Jeg tilføyer at vi under denne regjeringstid ikke hevet eller brukte en øre av offentlig midler, såvidt meg bekjent, men at vi selv finansierte privat eller ved privatlån alle regjeringens utgifter. senere har jeg selvfølgelig ofte reflektert over disse skjebnesvangre begivenheter. Såmeget mere som omstendighetene var slike at vår opptreden lett kunne fremstille seg og ennå lettere fremstilles i et falsk og ugunstig lys. Og jeg har spurt meg selv: Var det ikke bedre at vi ikke hadde innlånt oss på dette? Sikkert hadde det vært bekvemmere og det hadde spart oss for bitre skuffelser. Men jeg har aldri kunnet skjønne annet enn at for landet ville det ikke ha vært noe gagn, men til stor skade.



Vi hadde hevdet Norges selvstendighet i en ytterst vanskelig periode da alt så ut til å bryte sammen. Vi sparte landet for megen unødigg ulykke og ødeleggelse. Vi reddet Norden fra å bli almindelig krigsskueplass ved å forhindre at også Sverige ble besatt og vi rykket Norge frem slik overfor tyskerne at de i fremtiden ble nødt til å ta ganske andre hensyn til landets interesser enn de ellers ville ha gjort. Det viste seg også at da vår regjering måtte gå, var det forbi med Norges frihet og selvstendighet, hva Høyesterett og Administrasjonsrådet og de andre ikke på forhånd forstod. Jeg er derfor alltid kommet til det samme resultat: Du gjorde det som var riktig. Du gjorde din plikt i en vanskelig situasjon, du gjorde en historisk innsats og du ville ikke ha holdt mål om du hadde sviktet.

Men jeg mener i det hele tatt at i denne sak stilles tingene fullstendig på hodet. Det er ikke vårt forhold som er å klandre, men deres forhold som forsvarte vårt forsvar og forskjertset vår nøytralitet og derfor forårsaket katastrofen. De som på den ene siden arbeidet i Kominterns politikk for direkte å ødelegge forsvaret, på den annen side hevdet den gjengse oppfatning, som jeg hørte så ofte som forsvarsminister, at England fikk i tilfelle besette Norge, siden ble vi nok fri igjen, derfor behøver vi ikke noe sterkt forsvar, tvertimot med det kompliserte vi bare forholdet, et resonnement som førte direkte til 9. april. Det er disse som ved sin politikk bragte tyskerne til landet, fordi at Tyskland måtte møte engelsk-franske angrep på Norges nøytralitet, som regjeringen ikke selv brukte maktmidler mot. Det er ikke fair play å søke å skjule denne kjensgjerning og å velte skylden over på oss, som like til det siste kjempet for en uavkortet nøytralitet, og som den 9. april bare gjorde vår patriotiske plikt for å redde noe for landet, etter alt det som de andre har ødelagt.

#### Ad siktelsen post II. Bringe Norge under fremmed herredømme.

Denne siktelse er stikk i strid med de faktiske kjensgjerninger og virker opprørende, for det er ikke noe som i den grad har ligget meg på hjertet, og som vi, jeg selv, regjeringen og vår bevegelse, i den grad har strevet med og kjempet for som nettopp dette å hevde Norges frihet og selvstendighet og å sikre Norge dets plass og innsats blandt de andre stater og folk. Hva meg personlig angår, har jeg ofret meg for denne sak så å si hver dag i de forløpne 5 år og under de vanskeligste forhold. Det har kostet så meget omtanke og møy, så meget tolmødighet og utholdenhet, i det hele tatt så meget slit og strev og bekymringer, at den som ikke selv har kjempet det igjennom, neppe kan ha den riktige forestilling om det. Jeg henviser også til min personlige virksomhet i de 10 år før verdenskrigen, som først og fremst var diktert av dette å hindre at Norge kom under fremmed herredømme. Idet jeg forøvrig henviser til hva jeg har forklart at siktelsens post I. skal jeg videre anføre: Som vel kjent hadde den tyske aksjon 9. april 1940 til formål å møte et britisk-fransk angrep på Norge, og kom dette angrep bare få timer i forkjøpet. Regjeringen Nygaardsvold kunne ikke være uvitende om dette forhold. Så meget mindre som England og Frankrike tidligere hadde forsøkt å oppnå gjennommarsj gjennom Norge og Sverige til Finland, hadde sine ekspedisjonskorps ferdige i slutten av mars måned og visstnok 5. og 6. april meddelt regjeringen at de ikke lenger kunne ta hensyn til Norges nøytralitet, og 8. april også begynte å legge ut minefelt i norske farvann, alt i hensikt å tvinge Norge (og Skandinavia) inn i krigen, således som utenriksminister Koht selv uttalte. Regjeringen traff imidlertid ingen militære forholdsregler til å møte disse alvorlige nøytralitetsbrudd, og hadde allerede i Altmark-affæren kompromittert Norges nøytralitet i forhold til Tyskland. Under disse omstendigheter



kom Tysklands motaksjon 9. april med krav om <sup>en</sup>ufredelig besettelse av Norge for å møte den britisk-franske inngrisen som truet Tysklands stilling. Det norske folk var absolutt for nøytralitet. Og det var også en sådan nøytralitetspolitikk regjeringen foregav å følge. Men ved ikke å hevde en uavkortet nøytralitet, og ved sin forsømmelige forsvarspolitik, samt ved å erklære Tyskland krig - bragte Norge til den ydmygende stilling som et erobret og besatt land. Det er således det tidligere styre, våre nåværende erklærere, som ved sin politikk bragte tyskerne til landet og Norge inn under fremmed maktsherrede, og ikke jeg. Jeg søkte bare som god og ansvarsbevisst nordmann å redde hva reddes kunne. Og jeg kunne etter 5 svære krigsår avlevere landet i den forholdsvis gode stand som det var 7. mai.

Norge kunne hatt like gode sjanser til å holde seg nøytralt som Sverige, slik som folket ville, eller sammen med Sverige. Og Tyskland hadde bestemt forutrukket at Norge hevdet sin nøytralitet. Hitler har som nevnt - på det sterkeste nevnt dette for meg.

9. april var jeg helt klar over, at det uungæelige resultat av tingenes ulykksalige utvikling ville være, at Norge ~~wille bli~~ nedkjempet og erobret, og at det ville bli behandlet deretter, hvis ikke noe ble gjort for å bøte på det. Dette hensyn var et medvirkende hovedmoment til, at vi - 9. april - forsøkte å danne en regjering, som kunne ivareta de norske interesser likeoverfor okkupasjonsmakten og hevde Norges selvstendige stilling som stat. Dette gikk også, sålenge regjeringen satt - til 15. april. Som symbol herpå valet det norske flagg over Storting, og garden fortsatte å gjøre sin tjeneste som militær avdeling i Oslo. Med regjeringens tilbaketreden og innsettelse av Administrasjonsrådet, var det imidlertid forbi med Norges frihet og selvstendighet. 24. april ble de besatte deler av landet, ved en tysk führerverordning faktisk redusert til en tysk provins med en tysk reichskommissar som øverste uinnskrenkede regjeringsmyndighet, der kunne bruke Administrasjonsrådet som et forvaltningsorgan, som han etter sitt eget tykke dikterte sine avgjørelser eller gikk utenom, og han skulle ha Gestapo og tyske polititropper til rådighet for de politimessige oppgaver. Det var de tyske representanter i Norge, som sammen med visse norske kretser bevirket denne skjebnesvangre avgjørelse mot mine inntrængende innvendinger. Jeg mente man kunne omdømme regjeringen som nå fikk støtte fra mange hold, bl.a. fra den fagl. landsorganisasjon og andre store organisasjoner, igjen søkte kontakt med Kongen og få en stand en fredelig ordning, men ikke stryke Norges flagg på denne måten. Jeg ble møtt med det argument, at med Administrasjonsrådet ville der bli fred, og at Kongen ville komme tilbake, men så lenge vi satt ville det ikke skje, og jeg måtte i så fall ta ansvaret for fortsatt krig og blodutgydelser. Et sådant argument kunne bare utviklingen selv motbevise, og vi trådte tilbake, til trods for at jeg var helt klar over argumentasjonens feilaktighet og over konsekvensene for landets stilling, men det var ikke min person det skulle stå på.

Det viste seg at den tyske riksregjering med Hitler i spissen var blitt feilaktig orientert om Administrasjonsrådets karakter. Hitler hadde oppfattet det som en regjeringsomdannelse under forfatningsmessig medvirken av Høyesterett i.h.t. grunnloven, og som skulle medføre en fredelig ordning av det norske spørsmål. Da Hitler ble klar over saken, ble han ytterst forbitret, men måtte godta den fulloyrdede kjennsgjøring. Han tilbakekalte imidlertid øyeblikkelig den tyske riksfullmektig dr. Bräuer, og sendte gauleiter Terboven til Norge som reichskommissar med de utstrakte fullmakter som nevnt.

Så var Norge igjen blitt en provins, som under Danmark i 1536 og der var all utsikt til at Norge ville bli holdt i denne stilling. Nasjonal Samling og jeg for min del måtte nå se det som vår hovedoppgave å bringe Norge opp av den ulykkelige stilling som det således var ført ut i. Flere tyskere, som på ingen måte ønsket å rasere Norges selvstendighet, deriblandt enkelte meget fremtredende personer, oppmuntret oss på det kraftigste hertil og fremholdt, at nå avlang Norges fremtid av var innøst, hva vi også selv forstod.



De store tyske kretser, som av imperialistiske, kapitalistiske eller personlige grunner ønsket et fritt spill h r i landet, så imidlertid skjævt til Nasjonal Samling, som besværlige hindringer for deres politikk og virksomhet. De søkte derfor heller forbindelse med norske personer og kretser, som ikke representerte en så sterk nasjonal innstilling som Nasjonal Samling, og som uansett politisk innstilling letter lot seg bruke til å beherske landet og utnytte det økonomisk. Dette forhold lykkedes det oss først i årenes løp å bli herre over. Men dette norske samarbeid med tyskerne mot NS har vært en av de største hindringer i vår nasjonale selvstendighetskamp og har i høy grad svekket Norges stilling likeoverfor okkupasjonsmakten. Imidlertid hadde NS i de første ukene etter 15. april liten anledning til å utvise større virksomhet. Dette ble først tilfelle utover sommeren etter kapitulasjon. Men i begynnelsen av juli reiste jeg til Tyskland og ble der i flere uker, for å holde meg vekk fra det tyske regime i Norge, som jeg mislikte i aller høyeste grad. Det ble imidlertid meget snart klart, at ordningen med Administrasjonsrådet ikke gikk, og sommeren 1940 ble på tysk og norsk hold tatt opp en plan om dannelsen av et riksråd med Stortingets medvirken. Samtidig skulle kongehuset avsettes og regjeringen Nygaardsvolds fullmakter trekkes tilbake og dermed altså også denne regjering selv forsvinne. Med denne plan hadde jeg personlig ingen befaling ~~med~~. Tvertimot var det visstnok begge parter forutsetning, at jeg skulde være et offer for denne nyordning og sendes til Tyskland. Imidlertid holdt jeg meg som nevnt selv borte. Det var forøvrig ganske eiendommelig å se, at en av de ivrigste kandidater til riksrådsembedene anførte i et brev til en av stortingets presidenter som sin særlige kvalifikasjon for stillingen at han var en av dem som mest virkningsfullt hadde bidradd til å få Quisling styrtet den 15. april. Det var bl.a. slike folk som nu overgikk hverandre i sin iver for å samarbeide med tyskerne. Jeg talte imidlertid personlig med Hitler om saken, og han foreslo meg å danne en selvstendig norsk regjering istedenfor riksrådet. Han stilte meg imidlertid fritt valg, og jeg godtok da på min side riksrådordningen, hvor det også var forutsetningen at enkelte NS-medlemmer - ikke jeg - skulde være med. Dannelsen av riksrådet strandet imidlertid på uenighet om et personspørsmål - justisministerstillingen. De tyske myndigheter bestemte seg da, med NS' samtykke, å oppnevne norske kommissariske statsråder som departementssjefer. Av disse var flertallet NS og samtlige andre forpliktet likeoverfor NS' program, slik at NS 25.9.1940 faktisk overtok landets forvaltning, dog under Reichskommissar som øverste regjeringsmyndighet. Samtidig ble der fra tysk side offisielt slått fast at veien til Norges frihet og selvstendighet går gjennom NS. Alle andre politiske partier ble oppløst av tyskerne.

Med hensyn til riksrådet er forøvrig å merke at det - hvis det var blitt dannet - utvilsomt ikke ville ha holdt seg lenge i sin opprinnelige sammensetning. Det ville blitt omdannet eller erstattet, så snart det hadde gjort sin negertejeneste. Det vet jeg bestemt var tyskernes hensikt. Ordningen med de kommissariske statsråder og NS som fullt anerkjent bevegelse var derfor et vesentlig skritt henimot norsk selvstendighet. Det gjalt å gjøre vår bevegelse så sterk at vi kunne få sjaltet tyskerne ut av den sivile administrasjon, få dannet en selvstendig nasjonal regjering, få Rikskommissariatet fjernet eller innskrenket til en ambassade eller legasjon, selv få utenriksrepresentasjon i de land hvor dette var mulig og legge grunnlaget for et nytt nasjonalt forsvar. Mot disse mål arbeidet vi iherdig videre. Og jeg tør si for min del at dette arbeide har opptatt meg hver eneste dag i over 4 år.

Samtidig dukket imidlertid et annet spørsmål opp høsten 1941 i forbindelse med en prisrettsdom i Hamburg, hvor det ble hevdet at Tyskland fremdeles måtte antas å være i krigstilstand med Norge, hvorfor enkelte norske skip ble prisedømt. Selvom spørsmålet gjalt skip som seilte for oksilregjeringen, fant jeg dog grunn til å protestere, hvorefter dommen ble endret, og det ble slått fast at der de facto var fredstilstand og det besatte Norge, men at den formelle freds-

*millen Tyskland*



slutning ennå ikke var ordnet. Vi på vår side hadde alltid høvet, at der var fredstilstand med Tyskland. Imidlertid en gang først, var dette uavgjorte spørsmål ikke så lett å bli kvitt. Å oppnå en sådan formell fredsslutning eller i allfall en reell og fredstraktat ble derfor et av hovedformålene for våre bestrebelser, idet dette samtidig ville innebære at rikskommissariatet måtte vekke.

Dannelsen av den nasjonale regjering 1. februar 1942 betegnet et nytt avgjørende fremskritt i retning av full nasjonal frihet og selvstendighet. I forbindelse dermed var det forutsetningen, at fredsspørsmålet skulle løses. Jeg personlig mente for regjeringens dannelsen, reichskommissar mente det burde komme senere som et resultat av regjeringens innsats, og i februar 1942 ble der av Terboven, etter konferanse med Hitler, meddelt meg, at det var meningen å bringe saken lorden i løpet av forsommeren og i tilslutning hertil la oss få utenriksrepresentasjon hvor dette var mulig, og også la oss begynne å opprette et eget norsk forsvar. Imidlertid benyttet tyskerne uroen i forbindelse med prestestriden til å utskyte spørsmålet på ubestemt tid. Forholdet er et godt eksempel på hvorledes den foregivne patriotiske motstand mot NS i virkeligheten skadet Norges nasjonale sak.

Imidlertid gjorde jeg spørsmålet til gjenstand for stadige henvendelser til de tyske myndigheter, også til Hitler. Men det ble stadig balt ut eller avslått under forskjellig begrunnelse. Først var det konsekvensene for de besatte land, særlig Frankrike. Senere og oftest ble anført at forholdene kunne utvikle seg slik, at en ble nødt til å innføre militærdiktatur, og dette ville da være et ulivssår for en nasjonal regjering. Tilslutt ble direkte anført, at de fryktet eksemplet fra andre land, f.eks. Finland, og at tyskerne måtte holde seg adgangen åpen til om nødvendig selv å fremme krigsviktige forholdsregler. Når disse var særlig tunge, var det bedre at de tyske myndigheter selv gjorde det, enn at de måtte tvinge en nasjonal regjering til det. Jeg har grunn til å anta, at det var tyske myndigheter her som i virkeligheten sto bak dette ved sine misvisende informasjoner og sin mangel på politisk innsikt og god vilje. De ville nemlig opgi sin stilling i Norge. Ifjor høst hadde jeg allikevel fått reichskommissar så langt at han var villig til å gå inn for en ordning. Dessverre gjorde forholdet det umulig for meg å treffe Hitler før i januar i år, og da strandet saken igjen med den begrunnelse som ovenfor anført. Imidlertid hadde jeg allerede i september 1943 oppnådd en offisiell tysk erklæring, om at Tyskland ved krigens slutt ville gjenopprette Norges frihet og selvstendighet. Og i januar i år fikk jeg ny høytidelig skriftlig og offisiell bekreftelse herpå, såvel fra Hitler som fra riksuttenriksminister von Ribbentrop. Samtidig ble anført likeoverfor meg, at undertegnelsen av selve freden ville være en formalitet for Norges vedkommende. Dermed skulle Norges stilling være sikret i tilfelle en tysk seier. Og jeg mente forøvrigt å ha nådd et hovedmål for våre bestrebelser. I tilfelle av en engelsk seier ville Norges selvstendighet være sikret fra den kant. I begge tilfeller var altså Norges frihet garantert, og jeg hadde gjort min innsats der hvor jeg kunne gjøre den, nemlig i forholdet til Tyskland. Hitlers oppfatning, som han sterkt pointerte til meg, da han ga meg erklæringen, var forøvrigt den at alternativene ikke var tysk eller engelsk seier. Men hvis Tyskland ikke seiret, ble det bolsjevismen. Desto større verdi tillar han derfor sin avgivne erklæring. Han betegnet den som en avgjørende oppnåelse for Norge og en seiere for meg personlig.

Ved den tidligere regjeringens politikk og den derav følgende besettelse av Norge var jo landet brakt inn i et forhold til Tyskland og kontinentet, som var det grunnlag vi var henvist til å arbeide på. Vi måtte ikke bare regne med, men også innrette oss på en tysk seier. Vår oppgave var å sikre Norges stilling under disse forhold, og å sette alt inn på å løse den på den beste måte. Men ellers var det vår almindelige oppgave selvfølgelig å vareta Norges interesser uten hensyn til krigens utfall, et synspunkt som vi alltid har hatt for øye.



De således oppnådde resultater m.h.t. Norges stilling kan ikke bedømmes ut fra situasjonen idag. De må vurderes ut fra de muligheter som forelå. Tyskland har utvilsomt ikke bare hatt en rekke muligheter, ja ~~gjort~~ så godt som sikkerheten for å seire, hvis der ikke var gjort enkelte skjebnesvangre militære og politiske feilgrep, som jeg her ikke skal komme inn på. Tyskland var også lenge Europas herre og behersket et landområde på mellom 350 og 400 millioner europeere. På den annen side var den tyske innstilling til problemet Norge ofte kritisk og frembød gjentagne ganger de største faremomenter for vår nasjonale frihet og selvstendighet. En måtte være desto mer forsiktig som spørsmålet Norge indirekte spilte rolle i visse person- og makt-motsetninger i selve Tyskland. Ellers var forholdet det, at mens enkelte tyskere den hele tid var for en meget liberal politikk likeoverfor Norge- med full innrømmelse av Norges selvstendighet, var de fleste innstillet på en annen ordning. Lang tid var det således en meget almindelig oppfatning i vide tyske kretser, at Tyskland i fremtiden umulig kunne ta risikoen for en engelsk besettelse av Norge, som de med nød og neppe hadde avverget 9. april. Noe selvstendig Norge kunne det derfor aldri bli mere. En burde jo for desto bedre tilslutte Norge det tyske rike som Østerrike til Tyskland eller Skotland til England. Andre tyske kretser med avgjørende betydning, deriblandt Hitler selv og Himmler, var for et storgermansk rike, analogt den tyske riksforfatning av 1871, og hvor Norge og de andre små germanske land skulle inngå på lignende måte i det germanske rike som Bayern, Württemberg eller Baden i det tyske rike, og hvor Tyskland skulle spille Preussens rolle. Ved et iherdig omvendelsesarbeide søkte jeg å bringe de avgjørende tyske personligheter bort fra disse ideer, og til forståelse av at såvel germansk som europeisk samarbeid må bygge på folkenes nasjonale selvstendighet og likeberettigelse. For å nå dette mål og undertiden simpelthen som mottrekk mot de mest vidtgående planer med hensyn til Norges statsrettslige stilling, utarbeidet jeg selv forskjellige utkast og forslag til ordningen mellom de germanske og europeiske stater. Disse utkast hadde ingen annen betydning og hensikt enn foran nevnte, bortsett fra rent teoretiske formål, da Hitler selv fra første stund og til siste alltid var av den kategoriske oppfatning, at alle slike nyordninger skulle utstå til etter krigens slutt. I samme hensikt pekte jeg også likeoverfor tyskerne på deres politikk i Russland, hvor de - istedetfor å vinne de nasjonale krefter for seg - så å si tvang dem til motstand mot Tyskland. Jeg søkte å gjøre dem dette klart, for gjennom denne erkjennelse å oppnå mere frihet for Norge. Således lykkedes det meg tilslutt også å få prinsipielt anerkjent at Norge skulle være en selvstendig og fullt likeberettiget nasjon og stat, hvorledes enn den fremtidige nyordning ble i Europa.

I vår omsorg for Norges frihet og selvstendighet måtte vi også ha våre øyne på Sverige. En kunne ikke bortse fra muligheten for en gjentagelse av politikken av 1812. Jeg mente det var det riktige etter evne å motvirke slike muligheter. Jeg var ikke imot Sverige i og for seg. Tværtimot, jeg ville gjerne samarbeide, (for også) derved å styrke Norges stilling likeoverfor Tyskland. Og jeg stilte meg alltid velvillig til svenske henvendelser. Men jeg var imot svensk invasjon og svensk overherredømme. Og det var adskillig å frykte for det, ikke minst i grensetraktene. For et nordisk samarbeid gikk jeg inn hva jeg kunne. Med Finland var dette ønskelig av nærliggende grunner, og med Danmark bl.a. av hensyn til landets forsyninger. De tyske myndigheter var imidlertid avgjort imot ethvert selvstendig nordisk samarbeid og la oss her uovervinnelige hindringer i veien. Jeg var imidlertid på det rene med betydningen av dette for styrkelsen av Norges stilling likeoverfor Tyskland. Jeg søkte - men med liten fremgang - å gjøre tyskerne begripelig at et nordisk samarbeid ikke behøvde være imot Tysklands interesser. At det var bedre å avfinne seg med den kjensgjerning at Norden var en slags enhet, enn å drive en negativ splitt- og herskpolitikk.

Som det vil forstås, var jeg og var regjering vesentlig henvist til å arbeide for Norges frihet og selvstendighet hjemme og i Tyskland. Det var der vi måtte gjøre vår innsats. Vi nådde heller ikke helt det mål vi hadde satt oss: Full gjenreisning av Norges frihet og



selvstendighet, alene med den innskrenkning som en fredelig besettelse betinget så lenge krigen varte. Men så langt fra å søke og bringe Norge under fremmed herredømme, har vi tvertimot ved våre bestrebelser etterhånden i vesentlig grad minsket det fremmedherredømme som Norge var kommet under på grunn av tidligere styremakters forsømmelser, har holdt den norske forvaltning inntakt, har dannet en egen mer og mer selvstendig regjering, har forebygget de farer som truet i form av militærdiktatur og protektorat, og har oppnådd offisiell erklæring fra den tyske riksregjering om full gjenopprettelse av Norges frihet og selvstendighet ved krigens slutt. Jeg er også viss på, at hvis krigen hadde sluttet anderledes, skulde vi ha sikret Norge en stor stilling i det nye Europa. Hvis tyskerne hadde seiret, hadde der norske folk følt seg særdeles vel tjent med vårt arbeid. Nu har de allierte og bolsjevismen seiret, og Norge er blitt på *prakt* en annen måte. Men derfor skal ikke vår innsats undervurderes eller endog fordømmes, som den dog i begge tilfeller er den samme. Og kanskje kan alene fremtiden avgjøre hva hadde vært best for Norge. For verdensdramaet er ennå ikke slutt.

Ingen kan med rette benekte, at dette vårt arbeid virkelig har vært en virkelig stor nasjonal innsats, selv om utviklingen har tatt en vending hvor dette ikke kommer tydelig frem. Men et håndgripelig bevis er dog den stand hveri landet ble avlevert etter 5 års krig. Jeg vil også peke på at ved vårt arbeid er okkupasjonens byrder blitt betraktelig lettet for det norske folk. Og hva militærdiktatur og protektorat angår, vilde det hatt de sværeste konsekvenser for Norge, selv om krigens slutt ble som den ble. Jfr. Bøhmen og Polen. Garantien om Norges frihet og selvstendighet er heller ikke uten fremtidig tidsverdi, når Tyskland en gang igjen kommer til krefter, mens minnet om ydmykende avkastelse av et etablert herredømme lett kunde vekke revangsetanker. Hitler fikk nemlig rett. Det er - som også vi stadig har fremholdt - ikke England, som kom til å seire, men bolsjevismen. England har nådd sitt krigsmål, for såvidt som Tyskland er slått. Men i Russland er vokset frem en for England enda farligere kontinentmakt. Bolsjevismen derimot har ikke bare slått Tyskland, hva likeledes var dens krigsmål. Den har også nådd det gamle russiske imperialistiske hovedmål og er i ferd med å skape en russisk-slavisk verdensmakt med 300 millioner innbyggere fra Elben til Middelhavet, fra Nordishavet til Adria, og som omklammer Skandinavia i nord, øst og syd. Og bolsjevismen har utviklet seg til en russisk nasjonalsosialisme. Den videre utvikling i Europa er imidlertid i vesentlig grad avhengig av Tyskland, hvis 80 millioner folk jo ikke lenger kan holdes underkuet, om Tyskland vil støtte seg til England og Amerika, eller slutte seg til Russland. I alle tilfeller er Tysklands gitte anerkjendelse og garanti ikke å slå vrak på. Således har NS stått vakt om Norges frihet og selvstendighet i disse 5 okkupasjonsårene og har kjempet Norges sak frem til det resultat som overhode var mulig under de gitte forhold.

Denne kampen har vært særdeles vanskelig, fordi så store tyske krefter motarbeidet vår bevegelse nettopp på dette grunnlag. Fremstående NS-folk, som eksponerte seg for sterkt i disse spørsmål, risikerte å bli "kaltgestellt" og undergravd på alle slags vis. Kampen har vært dobbelt vanskelig fordi så mange landsmenn også motarbeidet oss og ikke vilde forstå at jo sterkere NS var desto sterkere var også Norges sak likeoverfor Tyskland. Det turde være klart, at de forannevnte resultatene ikke kunde oppnås uten okkupasjonsmaktens tillit og heller ikke uten en viss beredvillighet til å imøtekomme okkupasjonsmaktens folkerettslige krav. Det er også klart at disse resultater ikke kunde oppnås uten at NS og regjeringen kunde sette igjennom og opprettholde ro og orden, en effektiv forvaltning og et rolig arbeidsliv. Denne oppgave ble løst, tross alle vanskeligheter og derved tilbakfall til



forsterket tysk innflytelse eller absolutt overherredømme forhindret. Det er meg umulig å innse at de forskjellige motstandsbevegelser med sine tallrike snikmord, sabotasje og sine ødeleggelser av norske bedrifter her har spillet annet enn en negativ rolle. De bare skjerpet tyskernes motforholdsregler, øket deres tap for landet, og ødela norsk liv og eiendom. Ved den indre kamp som oppsto, ble stadig revet med meget av det vi søkte å bygge opp. Jeg er klar over at dette for en vesentlig del skyldes de tyske sivile myndigheters metoder og måte å ta tingene på. Derved skapt en bitterhet og et hat som vil sitte lenge, og som med urette - rammet hele forholdet mellom Norge og Tyskland og også ble overført til NS. Militært sett var det hele stort sett uten betydning. Det var di alliertes og bolsjevismens seier i Tyskland som avgjorde saken, mens de tyske styrker i Norge var fullstendig inntakt. Og det er iallfall sikkert at når landet idag kan overleveres i så god forfatning som det er og mindre berørt av krigen enn noe annet krigsrammet land i Europa, skyldes dette ikke motstandskreftene eller eksilregjeringen. Det skyldes NS' og vår regjerings arbeide, og ikke minst min personlige innsats. Men følgende iakttagelse er betegnende for den usaklige og forblindete innstilling som råer på mange hold. På den ene side godtar man uten videre administrasjonsrådet, som var unfanget i synd og født i misgjerning, som gjorde foreløpig slutt på Norges frihet og selvstendighet og var et viljelst redskap under et tysk overherredømme. På den annen side fordømmer og straffefølger en NS-styret, som var en kraftig nasjonal opposisjon mot det tyske regime og effektivt varetok de norske interesser, og som sterkere og sterkere hevdet Norges selvstendighet og tilslutt også fikk den anerkjent og dermed gjenreist. Vi så det også som en hovedoppgave å hindre at Norge ble skueplassen for invasjon og borgerkrig. En oppgave som vi forfulgte til siste slutt. En vil da forstå med hvilke syne vi måtte se på eksilmyndighetenes henvendelser til de allierte og til Sverige om inngripen i Norge, på bombingene av norske sivile objekter, senkningen av kystbåtene osv. og deres oppfordring til sabotasje og vepnet aksjon. En oppfatning som vi delte med flertallet av det norske folk.

I forbindelse med nærværende siktelse finner jeg det nødvendig å gå nærmere inn på forholdet til tyskerne - okkupasjonsmakten. Det har vært og er formentlig fremdeles en utbredt tilbøyelighet til å indentifisere meg og NS med tyskernes virksomhet her i landet, kanskje nu mer enn noensinde, da propagandaen har fritt spill, og alle esler skal gi sitt spark til den døende løve. Jeg er fullt klar over at mange har gitt og gir oss skylden for så godt som alt hva tyskerne har gjort eller ikke gjort. I sin hysteriske mangel på objektivitet går enkelte endog så langt at de mener at vi skal straffes for tyskernes gjerninger. Hvor ubegrunnet en slik primitiv betraktningssåte er fremgår for et hovedpunkts vedkommende av den kamp som jeg og vår bevegelse har ført for Norges frihet og selvstendighet, slik som jeg inngående har skildret ovenfor. Det er faktisk vi i NS som mer enn noen annen gruppe i vårt folk har båret og følt okkupasjonens byrde. Det kan jeg best personlig vitne om. Det sier seg selv at det under okkupasjonen var umulig for oss likeoverfor offentligheten å komme nærmere inn på forholdet til de tyske myndigheter. Det forbød seg av seg selv. Av taktiske hensyn måtte en til og med likeoverfor offentligheten heller understreke de felles interesser som var tilstede, enn beskjefte seg med motsetninger. På annen måte vilde en hurtig ha rent seg fast og ikke kunnet vakte eller fremme de norske interesser på noen effektiv måte. Men det virkelige forhold er at selv om jeg etterhånden kunde hevde meg ganske sterkt personlig, ytret den tyske politikk i Norge seg



likeoverfor oss som et utålelig formynderskap, som vikket hemmende og hindret regjeringens bevegelser for å utrette en rekke positive ting for landet, og som vi derfor stadig også kjempet med. Denne kamp slukte en vesentlig del av vår tid og vårt arbeide. Dette gjelder ikke alle tyskere. Mange enkelte tyskere - også flere med innflytelse - satte seg etter evne inn for vår og Norges sak. Wehrmachts forhold som okkupasjonstropper var også i det store og hele uklanderlig. På den annen side er det en kjensgjerning, som ikke er til å komme forbi, at Tyskland ofret sin kraft og sitt blod i Europas forsvar mot bolsjevismen. Denne kjensgjerning var flertallet av det norske folk klar over, også hva gjaldt vårt land, og den var ialfall formosa i NS særdeles avgjørende. Selvfølgelig var det også umulig for oss som regjeringsmakt å løse vår nasjonale oppgave under besettelsen uten i noye samarbeide med okkupasjonsmakten. Men dette innebar ikke at vi prisga de nasjonale interesser. Tvertimot. Nettopp det gjorde det mulig effektivt å hevde dem og å sikre landets forsyninger, på hvilket område vi var helt henvist til Tyskland. Der kan ikke være tvil om at vi på den måten har tjent landets interesser meget mer enn de som av den ene eller annen grunn har undratt seg. Det var lett å være patriot på den måten at en gikk og forbannte tyskerne i stillhet og så holdt seg unna eller gjorde forretninger med dem. Det var vanskeligere å skulle greie opp flokene med den tyske forvaltning, kjempe for Norges selvstendighet og interesser frem skritt for skritt i kamp både mot tyskerne og egne landsmenn, og holde landets arbeidsliv og forsyninger i gang. En skal også vite, at vi har satt oss imot eller søkt å bote på alle tyske tiltak som vi ble kjent med, og som gikk utilbørlig ut over norske interesser. Dette gjelder alle slags saker ut over de rent militære disposisjoner og de krigsmessige sikkerhetsforanstaltninger, som begge var undradd vår innflytelse. Men undertiden forelå sakene som et fait accompli, som det var vanskelig å gjøre noe med. F.eks. universitetets stenging og deporteringen av en rekke studenter til Tyskland, i forbindelse med noen uroligheter ved universitetet. Jeg kunde kun oppnå løfte om at studentene skulde bli behandlet på beste måte i Tyskland og fortsette sine studier der, samt at universitetet skulde ta opp sin virksomhet snarest mulig. Der ble likeledes anført av rikskommissæren at dette var den beste og mest betryggende ordning, da studentene ellers vilde rote seg bort i ting som vilde medføre de strengeste represalier. Jeg intervenerte senere hos Hitler, som sa, at han meget gjerne vilde ha etterkommet min anmodning om å sende studentene tilbake, men at Sverige hadde tatt opp saken på en slik måte, at Tyskland nu ikke kunde gjøre det av prestisjehensyn. En annen typisk sak er spørsmålet om gisler for folk som ulovlig forlot landet, en tysk foranstaltning, som jeg og NS har vært sterkt imot den hele tid, som en bådeuøyst urettferdig og lite effektiv metode. Men først på nyåret lyktes det meg omsider å begege Reichskommissær til å bestemme at systemet skulde opphøre og de tatte gisler frigis. Av utallige henvendelser til meg om å slippe fri eller benåde den og den som satt på Grini eller i annen tysk fangenskap, synes det også å fremgå, at mange mente at regjeringen og jeg hadde noen bestemmelse i disse saker. Mens det virkelige forhold er, at det var tyskempoliti- og militærspørsmål, hvor de norske myndigheter ikke kunde sjalte seg direkte inn og ingen avgjørelse hadde. Når man i det hele tatt vil blande meg eller bevegelsen som helhet sammen med det tyske politis virksomhet, er dette fullstendig uberettiget. Hva jeg kunde var å ta opp med de tyske myndigheter deres sak, som henvendte seg til meg om hjelp, og det var i hundrevis. Som regel flere anmodninger om hjelp hver eneste dag. Der er da også mangfoldige, som jeg har kunnet hjelpe å få fri. Adskillige har jeg også hjulpet fra dødsstraff. Men i mange tilfeller var det umulig for oss å utrette noe. Vi hadde som oftest



heller ikke anledning til å kunne gjøre oss noen mening om saken var berettiget eller ikke. Tyskerne skjøt seg inn under at det var militære sikkerhetssaker, som en ikke kunde gå noen opplysninger om, og som en ikke kunde tåle innblanding i.

Når enkelte av våre medlemmer - likesom sikkert mange ganger flere nordmenn utenfor NS - tok stillinger i det tyske politis tjeneste, var dette ikke med bevegelsens billigelse. Tvertimot. Vi var meget imot det. Men det var ikke så lett for våre lokale ledere å fastslå tilfellene med sikkerhet, og enda vanskeligere å ta effektivt affære. Hvad spørsmålet tortur i tyske fengsler angår, har jeg personlig aldri fått noen direkte melding om det, tross de sikkert mere enn tusen henvendelser jeg som nevnt har hatt om å hjelpe personer i tysk fangenskap. Det er mulig at dette kan skyldes at vedkommende kanskje var pålagt den skappesteste taushet, og han selv eller hans bekjente fryktet for følgende, hvis noe kom frem. I to tilfeller er jeg dog blitt gjort bekjent med anonyme eksempler på tortur, hvis riktighet jeg ikke kunde konstatere. Jeg har i begge tilfeller intervenert på høyeste hold, likesom jeg ellers flere ganger har ~~sette~~ spørsmål til rette vedkommende om disse ting, men har alltid fått beroligende svar. Noen konkrete ting i så henseende har jeg altså for min del ikke vært i stand til å anføre. Derimot er vi blitt bekjent med flere eksempler på uregelmessigheter, og vi har gjort innsigelser mot det eller protestert, ~~når dermvar~~ *hvor* anledning til det. Vi oppnådde også etter hård kamp at beslaglagt eiendom prinsippielt skulde tilfalle Norge og ikke det tyske rike.

Hvad angår det norske statspoliti, har jeg alltid vært skarpt etter misbruk av enhver art, har stadig forespurt den ansvarlige leder om det, og har også sett hvorledes forekomne tilfeller er blitt påtalt og straffet, tildels meget strengt. Om slike misbruk forekommer, kan heller ikke en regjering gjøres ansvarlig for det, med mindre den er kjent med misbrukene og billiger dem. Dette har absolutt ikke vært tilfelle for mitt vedkommende. Det norske politis stilling var forøvrig uklar, såvel vedr. sikkerhetspolitiet som ordenspolitiet. Tyskerne tiltok seg ikke sjelden retten til å disponere over det og betraktet det som underlagt seg. Spørsmålet om å avfinne seg eller ikke avfinne seg med "et sådant system" har således ikke foreligget for meg i den form som det kanskje fremstiller seg for mange landsmenn. Men hvis jeg hadde hatt sikre bevis f.eks. på tortur, vilde jegnabsolutt har gjort alvorlige forestillinger hos de tyske myndigheter, og om nødvendig tatt saken opp på høyeste hold, ikke bare i Norge men også i Tyskland. Forøvrig må en huske på, at spørsmålet heller ikke for oss var, hva en vilde, men hva en var nødt til å avfinne seg med.

På den annen side har jeg måttet se hvorledes et stort antall av NS-folk er blitt snikmyrdet, og hvorledes en mengde norske bedrifter er blitt hensynsløst ødelagt, ikke sjelden med tap av menneskeliv. Ofte var også sådanne politiske snikmord og mordanslag blandet sammen med rent kriminelle forbrytelser som ran og tyveri. Jeg tok imidlertid på det kraftigste avstand fra enhver tendens til i den anledning å ta seg til rette og øve ulovelige gjengjeldelser.

Hva nu særlig angår forholdet mellom NS og den tyske nasjonalistiske bevegelse, er disse visstnok parallelle bevegelser, men ellers på vesentlige punkter forskjellige, ikke bare i ideologi, men også i metoder. Den tyske nasjonalsosialisme er basert på makt. Vi vilde bygge med lov. NS' program, som de fleste er enig i, og som er ærlig ment, og som vi punkt for punkt også har søkt å gjennomføre i disse fem år, så godt som forholdene har tillatt, er utformet helt uavhengig av den tyske bevegelse. Hovedlinjene såvelsom navnet NS hadde jeg utformet allerede i 1918, altså lenge før nasjonalsosialismen.



Vår bevegelse hadde overhode ingen kontakt med den tyske bevegelse før krigen. Vi ungikk likefrem dette, likesom vi heller ikke brukte bene vnelsen nasjonalsosialisme og også hadde våre egne symboler. Etter at rikskommissariatet var etablert i Norge på forsommeren 1940, ble kontakten opptatt fra tyskernes side, og samarbeidet har siden utviklet seg på mange felter, som naturlig er mellom beslektede bevegelser, selv om grunnsynet på flere punkter er forskjellige. Herunder er vår bevegelse under omstendighetenes makt uvilkarlig blitt påtvunget en falsk form. Der har fra tysk side vært en tendens til å påtrykke vår bevegelse visse tyske former og også et visst fremmed innhold, likeledes til å ville presse den inn i et visst avhengighetsforhold til Tyakland. Bevegelsen som helhet, såvel som de aller fleste enkelte medlemmer, har både instintmessig og forstandsmessig reagert kraftig mot dette og med hell. Bevegelsen kunde stort sett bevare sitt nasjonal nordiske preg og sitt særegne åndsinnhold, såvel som sin nasjonal selvstendighet. Men vår handlekraft var hemmet slik at det hindret oss i å gi vårt arbeid den karakter og kraft, som vi både vilde å kunne gi det. Bevegelsen ble helt fra begynnelsen av satt under et omfattende tysk kontroll- og overvåkingssystem, et formynderskap, som en først etter hånden fikk noenlunde fridd seg fra. Den tyske mistro til vår bevegelses utpregede nasjonal karakter var så stor, at våre folk ikke en gang fikk utlevert våpen til selvforsvar, og hirdavdelingene kun i den senere tid og under de strengeste betingelser. At NS var noe redskap for tysk politikk, er en uholdbar påstand. Tvertimot ble bevegelsen fra flere tyske hold søkt holdt nede på grunn av sin nasjonale innstilling og den hindring den representerte for en imperialistisk tysk politikk eller for personlige tyske interesser. NS var for et samarbeid med Tyakland som et germansk og europeisk frendefolk. Men kun på likeberettiget basis og med full bevarelse av vårt nasjonale og nordiske særpreg og vår nasjonale frihet og selvstendighet. Norges interesser har vår bevegelse aldri priegitt. I NS' kamp for å hevde Norges interesser og fremme en bedre ordning i landet, har vi tvertimot hatt å kjempe en oppslitende dobbeltkamp mot på den ene side tyskerne, og på den annen side motstanden innenlands. Begge disse motstandslagre fant seg endog ofte sammen på flere hold og dannet en slags enhetsfront mot NS. NS har allikevel satt seg igjennem med voksende styrke og har med økende kraft kunnet hevde de norske interesser. Bevegelsen var aldri så sterk som på slutten, og heller ikke Norges stilling i forhold til tyskerne. Dette er kjensgjerningene.

### Ad siktelsens post III. Bistand til fienden.

a) Vi har ikke hatt anledning til å utdanne tropper i det hele tatt, da tyskerne den hele tid motsatte seg dette. Vi har således ikke kunnet stille norske tropper til disposisjon for den tyske krigsmakt, således som anført i siktelsen. Hva de krigsfrivillige angår, var hovedhensikten med dem å få utdannet en stamme for det fremtidige norske forsvar. Jfr. den finske jagerbataljon under den første verdenskrig. Tyskerne vilde - tross gjentatte henvendelser - ikke tillatt oppsetning av norske troppeavdelinger i Norge som eget norsk forsvar. Heller ikke av norske offisers- og underoffisersskoler. De var formentlig bange for at det kunde eventuelt bli brukt mot dem.

Skjønt initiativet til denne sak kom fra tyskerne, så de på den som en innrømmelse fra deres side til Norge, som en slags kompensasjon for å ikke kunne gi oss anledning til straks å gå i gang med å bygge opp et selvstendig norsk forsvar. De frivilliges innsats var således en innsats for Norge og for gjenreisningen av Norges forsvar og våpenare. Vi håpet også at deres innsats vilde styrke Norges stilling i det nye Europa.



Militært spilte selvfølgelig de ca. 5000 krigsfrivillige ingen rolle for Tysklands mangemillionarmé. Forøvrig refererer denne siktelsen - som flere andre - seg til det forhold at Norge skulde være i krig med Tyskland. Men dette gjaldt jo ikke selve Norge, hvor der etter kapitulasjonen i 1940 rådet de facto fredstilstand med Tyskland og hvor der var etablert et eget riksstyre, men eksilregjeringen måtte betraktes som illegitim, særlig også etter at den også var avsatt av stortinget. Hvervaingen begynte først i 1941.

b) Utenom det somble forlangt av de tyske okkupasjonsmyndigheter har hverken jeg eller regjeringen - ministrene - arbeidet for innsats av Norges materielle resurser på tysk side. Det samme gjelder såvel NS som meg bekjent også alle underordnede myndigheter. Tvertimot har såvel ministrene som jeg hele tiden strevet med å få innskrenket de tyske krav mest mulig. Hvis en kjente til hvor uavlatelig og utrettelig vi alle har arbeidet med dette og de herhenhørende spørsmål, vilde en forstå hvor urettferdig og urimelig denne siktelsen er. Der er ikke gått en dag og ikke et regjeringemøte, hvor ikke et eller annet sådant spørsmål har foreligget, og hvor vi ikke har søkt å minske de tyske kravene, såfremt disse ikke måtte ansees rimelige og berettigede også fra et norsk synspunkt. Det er riktig at vi - tildels i ganske sterke ord - har gitt uttrykk for vår beredvillighet til å yte det mest mulige. Men dette var mest fraser - det har alltid vært underforstått og praktisert at dette var innenfor okkupasjonsmaktens krav. Det har likeledes vært underforstått og særdeles ofte betonet likeoverfor de tyske myndigheter, at vi aldri vilde være med på noe som gikk uberettiget ut over landets interesser. De norske interesser og vår nasjonale ære har vi alltid vernet om. Og når vi fant noe, som vi som nordmenn ikke kunde være med på, var rikskommissaren nødt til selv å gjøre det, i tilfelle han fastholdt sitt krav mot våre innvendinger. Slike tilfeller forekom. Det er klart, at uten å demonstrere en viss godvilje og beredvillighet fra vår side, vilde vi ikke oppnå en tilsvarende velvillig behandling fra okkupasjonsmyndighetenes side. Der kan anføres i hundrevis av eksempler på hvorledes det således lyktes å redusere eller endre de tyske krav, eller simpelthen å få dem annullert. Jeg nevner f.eks. levnetssmidler, ved, klærvarer, bygninger og hester som slike stadig tilbakevendende spørsmål. Og med hensyn til arbeidskraften var der en stadig strid med de tyske myndigheter om fordelingen til de tyskemanlegg og til de norske behov. Undertiden har vi med hell henvendt oss direkte til de tyske myndigheter i disse spørsmål. Således er det bl.a. lyktes å få svare rekvisisjoner opphevd, også sådanne som rikskommissaren vilde sett igjennom på egen hånd mot våre innvendinger, og likeledes å få begrenset pengetrekkene på Norges Bank såvel som eksporten av de norske varer til Tyskland, som vi selv hadde behov for, men som tyskerne forlangte til gjengjeld for tyske varer, som var absolutt nødvendige for Norge. Jeg er overbevist om, at de materielle innvinginger og besparelser som vi således i disse fem år har oppnådd for Norge og det norske folk - og det dreier seg om meget store verdier - det vilde i de aller fleste tilfeller ingen andre norske myndigheter ha kunnet oppnå. Tvertimot er det sikkert, at kravene og rekvisisjonene da vilde vært langt større og skarpere og også blitt hensynsløst gjennomført. Som et eksempel på vår innsats kan jeg nevne, at jeg bare ved en leilighet sparte statskassen for en utbetaling på 250 millioner kroner. Denne og en rekke andre betydningsfulle innsparinger fra tysk side skyldes ene og alene min personlige innsats, og det er utelukkende at noen annen kunde ha oppnådd den. Og hvor mange tyske krav og rekvisisjoner likeoverfor sivilbefolkningen vi har avverget eller bøtet eller lettet, er der knapt tall på. Folk vet ikke hvor meget vi har spart dem for ved vår omsorg og møyse.

Dette er så å si den negative side av saken. Den positive



side er de mange positive innrømmelser, som vi opnådde for Norge både hos okkupasjonsmakten i Norge og riksmyndighetene i Berlin, og som har gjort det mulig å holde Norges næringsliv og forsyninger oppe i den grad som selv våre motstandere har måttet anerkjenne. Også der er det min overbevisning at disse resultater i vesentlig grad skyldes vår stilling og vår innsats. Jeg vil også peke på at landets finanser, såvel statens som kommunenes, er holdt i ordnet stand, tross de svære krigsutgifter som praktisk talt slukte alle normale statsinntekter. Også her har vi av all kraft arbeidet på å holde den tyske belastning nede, og som nevnt ofte med betydelige resultater. den reiste siktelse er derfor i enhver henseende uholdbar. Jeg har ikke på noen utilbørlig måte arbeidet for innsats av Norges materielle resurser på tysk side. Men har tvertimot på beste måte og med stor fremgang vernet om og varetatt Norges materielle interesser i forhold til Tyskland. Jeg har i det hele tatt ikke bistått tyskerne med annet råd og annen dād enn hva som kunne tjene Norges beste. og utelukkende med det for øye, uten hensyn til om Tyskland eller England skulle seire.

#### Ad. siktelsens post IV. Forandringer av statsforfatningen ved ulovlige midler.

a) For så vidt angår regjeringen av 9. april 1940, henviser jeg til min inngående redegjørelse under denne post. Som det fremgår av denne redegjørelse forelå ikke noen som helst hensikt eller tanke på å forandre statsforfatningen. Vår aksjon var heller ikke rettet mot selve styremaktene, men bare et velment forsøk på å avhjelpe den skjebnesvangre situasjon som de hadde skapt og forlatt. Det viser jo best våre gjentatte forsøk på å komme i forbindelse med Kongen, da vi senere konstaterte at han ennå var i landet. Likeledes var loyale tilbaketreden 15. april, Regjeringsdannelsen 9. april skjedde utelukkende som en nødforanstaltning i den hensikt å varetå de Norske interesser og fordi der ikke var andre statsmakter til å gjøre dette.

b) Regjeringsdannelsen 1.2.1942 kan ikke karakteriseres som gjort i siktelsen. Situasjonen var på den tid følgende: 1. Reichskommissar hadde den øverste regjeringsmyndighet i landet og kunne skape ny rett. Under ham bestyrte av ham utnevnte norske kommissariske ministre (statsråder), de forskjellige departementer hver for seg for vedkommende fagområde også med den Kongen og stortinget tilliggende myndighet, dog med den av reichskommissar betingede innskrenkning, særlig vedrørende Grunnloven. 2. Noe storting fantes ikke mer. Det siste stortingsmandat utløp med året 1940. 3. Den uformelle fullmakt som stortinget hadde gitt regjeringen Nygaardsvold på Hamar 9.4.40 var blitt trukket tilbake av stortinget allerede i august samme år. Samtidig hadde stortinget de facto avskjediget kongehuset, likesom Kongen forlenget hadde oppholdt seg mer enn 6 måneder utenfor rikets gren uten stortingets samtykke og derved ifølge Grunnloven også hadde tapt retten til tronen for seg og sitt hus.

I vårt arbeide for å gjenreise Norges frihet og selvstendighet hadde det lenge vært et hovedformål for våre bestreb å nå frem til en selvstendig norsk regjeringsdannelse. Dette var også særdeles ønskelig av hensyn til den koordinering av departementenes arbeide og for en mer effektiv hevdelse av de norske interesser like overfor okkupasjonsmakten. En sådan ordning var egentlig forutsatt å skulle gjennomføres våren 1941, men ble forfalt av de tyske myndigheter. Først i februar 1942 ga disse sitt endelige samtykke. De kommissariske statsråder hadde nå sine funksjoner i 1½ år, og hadde således skapt en viss hevd sin virksomhet. De inngav nå avskjedssøknader til reichskommissar og henstillet, etter at Høyesterett hadde avgitt en bejaende



klaring om lovligheten av et slikt skritt, til meg å danne en norsk regjering, idet de overga meg den Kogen og stortinget tilliggende myndighet, som de hver for seg hadde utøvet på sine respektive fagområder. I samhøve hermed dannet jeg 1.2.1942 en Nasjonal norsk regjering, anerkjent av den tyske riksregjering. Dette norske riksstyre var altså ikke utnevnt av de tyske myndigheter, men fremgikk av en selvstendig norsk statsakt. I kunngjøringen av 5.2.1942, som var utarbeidet av Justisdepartementet, og andre lovkyndige og behandlet i regjeringen, ble derpå ovennevnte forhold fastslått og regjeringens nærmere arbeidsordning fastlagt. Hele ordningen bygget således på Grunnloven, og betegnet ikke noe egentlig brudd med forfatningen, ikke å sammenligne med den av stortinget planlagte "riksråd" -ordning sommeren 1940 i forbindelse med kongehusets avsettelse. Høyesterett og domstolene bevarte også sin uavhengige stilling. Det var også meningen at ordningen var en midlertidig krigsbetont ordning, som, når forholdene tillot det, skulle bringes over i normale former ved valg av nytt storting. M.h.t. kongehuset var jeg klar over at dets gjeninnsetning ville støte på nesten uovervinnelig motstand i tilfelle av en tysk seier. Jeg personlig var, tross alt som var skjedd, ikke imot. Jeg kan ikke forstå annet enn at i dannelsen av den norske regjering 1.2.42 må en i all rettferdighets navn se en meget stor landevinning i nasjonal selvhevdelse. Selv om dette ville være trått frem tydelig for alle i tilfelle av en tysk seier, så har det dog også under de over 3 forløpne år spilt en overordentlig stor rolle for varetagelsen av Norges interesser, noe som der kan anføres mangfoldige eksempler på.

c) Siktelsen under post A. bygger også på en henvisning til et avisreferat av en pressekonferanse i april dagene 1940, i hvilket referat omtales en riksstingsordning. Jeg kan ~~at~~ ikke nå vedkjenne meg dette referat. Men en siktelse på dette grunnlag er i all fall helt ubegrunnet i de faktiske forhold. Saken er følgende: I NS-program, som var vår ~~regjeringens~~ regjeringsprogram, heter det: At landets kultur- og næringsliv organiseres under statens kontroll i selvstyrte, legaliserte yrkes- (faglige) organisasjoner, som samles i riketing og gis innflytelse på rikets styre. Denne programpost har vært kommentert i hundrevis av foredrag og artikler, og tildels utlagt på forskjellige måter (i forskjellige alternativer), fordi den endelige ordning ikke var fastslått. Der ble også i sin tid, lenge før krigen, innlevert en grunnlovsendringsforslag til stortinget, gående ut på forfatningsmessig etablering av en slik faglig ordning, men med bibehold av stortinget som den almindelige politiske folkerepresentasjon, en ordning som vi fremdeles er blitt stående ved som fremtidig ordning. Under de 5 års NS-styre er de forskjellige faglige organisasjoner blitt legalisert under statens kontroll overensstemmende med programet. Næringsorganisasjonene er sammenfattet i et Norges Næringsråd. Noget riksting for disse, Norges Næringssting, er dog ~~en~~ ikke konstituert. Dette er derimot skjedd på kulturlivets område ved konstitueringen av Norges Kulturting i Trondhjem ifjor sommer. En regulering av organisasjonslivet var forøvrig også ~~nødvendig~~ som følge av rikskommissarens radikale inngripen mot ~~stortinget~~ av organisasjonene høsten 1941. Denne nyordning er foregått i lovlige former som på ingen måte strir mot forfatningen, og å det hele tatt ikke berører forfatningen. Denne forsikring og ~~den~~ utvikling av en viktig samfundsreform, som et overbevisende bevis i vårt folk synes å være enig i, turde best bevise det uttrykt i nevnte siktelse. De politiske partier ble oppløst av rikskommissar i september 1940 og ikke av NS.



# Ad. siktelsens post V.

Saken Eilifsen inntraff i en meget beveget tid, nemlig sommeren 1943 i forbindelse med den store omveltning i Italia og den almindelige gjøring og uro som dette medførte også i Norge, og som truet med å få de største konsekvenser for den indre ro og orden i landet, og for landets stilling i det hele tatt. Politifullmektig Eilifsens forbrytelse var et direkte uttrykk for denne gjøring, som var særlig farlig i politietaten, og gjalt nettop et område, hvor det søktes skapt uro (Arbeidstjenesten). Hans forbrytelse måtte derfor ikke sees isolert. Hvor alvorlig situasjonen var, fremgår av at tross det eksempel som ble statuert (Eilifsen), arresterte de tyske myndigheter nesten ett tusen norske offiserer og sendte dem til Tyskland. Likeledes ble rundt hver 10. norske politimann deportert av de tyske myndigheter. Dette var alt sammen forholderegler, som vi ikke kunne forhindre. Men der ble truet med ennå skarpere tiltak. Et militærdiktatur var også på trappene. Og etter mine samtaler med Hitler visste jeg, at det ikke var noen tom trussel. Men et militærdiktatur ville etter min opfatning være en katastrofe. Det ville innebære massehenrettelser og de alvorligste politiske følger.

Loven av 14.8.43, eller en liknende lov, var påtenkt i lang tid før tilfellet Eilifsen, og gjentagne ganger drøftet også av meg. Det gjalt særlig spørsmålet om sardomstoler istedetfor krigsretter og standretter. Forøvrig var også i lengere tid arbeidet med omlegging av hele den militære straffelovgivning. Ovennevnte midlertidige lov var utarbeidet i Justisdepartementet og var gjennomgått og godkjent av rikskommissariatet, før den ble foredratt for meg av justisministeren. Dette var den bestemte og alltid fulgte praksis ved lovgivning. Loven ble behandlet i nærvar av justisministeren og politiministeren (begge jurister) i forbindelse med den meget spente situasjon. Og jeg måtte gå ut fra at den saklig og juridisk var i orden. Derfor var justisministeren ansvarlig ved sin parafering av loven. Jeg forvisset meg som vanlig om dette ved forskjellige spørsmål. I særdeleshet gjalt dette den nye rettergangsordning, som det var Justisdepartementets hensikt å bruke i saken mot politifullmektig Eilifsen for å undgå standrett (Sardomstol istedetfor standrett, hvilket betinget en mere betryggende rettergang, og ikke en summarisk dom). Jeg spurte uttrykkelig om det var noe til hinder for dette. Det ble bestemt benektet. Jeg spurte også i samme forbindelse om ikke Eilifsen nok en gang burde forholdes sin forbrytelse, før rettergangen, men det ble svart meg at dette var unødvendig, da han hadde nektet lydighet 3 ganger og var helt klar over de alvorlige følger som hans forbrytelse kunne men fastholdt sin nektelse. Med utferdigelsen av påtalen mot Eilifsen hadde jeg intet som helst å gjøre. Personlig blandet jeg meg prinsipielt heller aldri på noen som helst måte inn i domstolvirksomhet. Jeg hevdet alltid for min del uavkortet domstolens uavhengighet. Jeg nektet i dette tilfelle også overfor reichskommissær å heve noen som helst innflytelse på den. Jeg uttalte bestemt til ham, at det er et prinsipp som jeg ikke vil eller kan fravike. Noget overlegg fra min side er det således ikke tale om. Sardomstolen kunne jo idømme Eilifsen forskjellig straff, eller endog frikjenne ham for den saks skyld. Jeg kunne ikke på forhold vite hvilket resultat domstolene ville komme til.

Sardomstolens dom ble stadfestet av politiministeren, etterloven kunne stadfeste dommen, eller henvise saken til annen handling. Den stadfestede dom ble dog forelagt meg til behandling om eventuell benådning. Forut hadde reichskommissær meg op og kategorisk uttalt, at det måtte bli dødsdom i saken, at noen benådning gikk han ut fra at der ikke ble tale om. Jeg måtte vite hvorledes stillingen var, og hvis den norske regjer ikke forstod å hevde sin myndighet ved å statuere et eksempel tilføle hvor skylden var så klar, og hvor det var absolutt no



vendig av hensyn til opprettelsen av ro og orden, ville de tyske myndigheter ta saken i sin hånd. Eilifsen ville under alle omstendigheter bli skutt, erklarte reichskommissar kategorisk, og også en rekke til, hvir tyskerne ville bli nødt til å ta affære, for da måtte der statueres alvorlige eksempler. Jeg svarte at jeg ikke ville blande meg i domstolens avgjørelse, og at jeg avventet resultatet, men at jeg var fullt klar over at situasjonen var alvorlig. Begge ministrene (justisministeren og politiministeren) var imot benådning, slik som forholdene lå an, og de kjente saken fullt ut. De mente at den var opplagt i og for seg, og var enige om at de norske myndigheter ikke kunne komme med sin egen fallitt-erklæring. De var selv på det rene med, at Eilifsen under enhver omstendighet ville bli skutt, også før jeg fortalte dem hva reichskommissar hadde fortalt til meg. Det var meg forøvrig klart, at de den hele tid begge stod under meget sterkt inntrykk av presset av den determinerte innstilling, som rådet på tysk side og de skarpe forholdsregler som reichskommissar og de tyske myndigheter ville ta.

Under disse omstendigheter kunne jeg ikke gjøre bruk av min benådningsrett. Det ville være umoralsk og ansvarsløst av meg, foruten hyklersk, å innvilge en benådning, når jeg var helt på det rene med at dette i virkeligheten ikke ville ha noen realitet for den dømte, men utover dette ville medføre svære konsekvenser for landet og for andre. Å skulle underskrive en benådning som var ensbetydende med dødsdom, ikke bare for vedkommande, men for flere andre, og dessuten ville medføre de største farer for landets stilling, var umulig. Der forelå forsåvidt en tvangssituasjon, hvor der bare var en ting å gjøre. Men dessuten berettiget selve saken ikke i og for seg til benådning, så alvorlig som forbrytelsen var under de givne omstendigheter, og så nødvendig som det var å statuere et eksempel.

Alle disse spørsmål var noe som en ikke kunne ta lett hverken på grunn av saken og straffen i seg selv, eller på grunn av konsekvensene. Og jeg reflekterte så meget mer grundig og samvittighetsfullt over saken, som det her dreiet seg om den første dødsdom som ble idømt under vårt styre. Men jeg kunne ikke komme til annet resultat enn at det var nødvendig. En benådning ville bare være en konsesjon til ens egen svakhet og ikke gagne noen, tvertimot øke ulykken, og altså øke ansvaret. Dødsdommen over politifullmæktig Eilifsen stanset ytterligere dødsdommer fra tysk side. Men de tyske myndigheter fant seg som nevnt allikevel foranlediget til å deportere flere hundre norske politifolk til Tyskland og likeledes til å arrestere og sende til Tyskland nesten ett tusen norske offiserer som en forebyggende forholdsregel.

Disse tiltak gir et begrep om hva vi kunne ha risikeret. Jeg mener, at i denne sak har jeg bare gjort min tunge plikt, eller rettere sagt at jeg ikke har kunnet finne å gjøre bruk av en rett som jeg heller ikke var forpliktet til å bruke, og at jeg med det har avverget ulykker som kunne blitt langt større enn de som inntraff. Jeg har bare gjort det som jeg var skyldig å gjøre.

Hva selve benådningsretten angår, så utøvet jeg den såvel i dette tilfelle som i sin almindelighet, etter den meg tiliggende rett som midlertidig utøver av Kongens myndighet, ifølgende grunnloven, hvor det heter at Kongen kan benåde o.s.v. Jeg kan selvfølgelig ikke da trekkes til ansvar for, hvorvidt jeg i de enkelte tilfelle har funnet å burde eller kunne bruke denne rett eller ikke. Dessuten var som nevnt begge de rådgivende ministere imot benådning. Forøvrig hører også nærværende sak etter grunnloven rettelig under riksrett-behandling. Den burde behandles således og ikke søkes gitt karakter av en almindelig forbrytelse. Også denne sak er en utpreget politisk sak. I samme forbindelse er det nødvendig til å fremholde følgende: I disse år er en rekke snikmord og mordanslag blitt øvet mot medlemmer av NS og også mot nordmenn utenfor bevegelsen. Det er kjent fra hvem inspirasjonen og k



også ordren til disse snikmord og sabotasje-kommer. Er det rett og rettferdighet i at alle disse overlagt drap skal passere upåaktetalt, mens nærværende sak, som riktignok er tragisk nok i seg selv, men hvor det hverken dreier seg om overlegg eller om drap, men om en krigsdom i en kritisk situasjon - den skal stilles ut og dramatiseres og forfølges som en kriminell forbrytelse, og et ufortjent skummelt skjær derved kastes over NS's virksomhet og min person?

Jeg har så meget mer grunn til å ta opp dette spørsmål m.h.t. disse snikmord og mordanslag som jeg personlig i disse år til stadighet har levd under denne mordtrussel og har vært nødt til stadig å ta hensyn til den, samt å finne meg i de sikkerhetsforanstaltninger som man i den anledning fandt nødvendig å treffe. Forøvrig må jeg bemerke, at det er feilaktig, når der i siktelsen vedr. loven av 14.8.43 anføres, at loven sier, at Norge er i krig med Sovjetunionen o.s.v. Loven berører ikke Norges nøytrale stilling slik som den stadig ble høvdet av vår regjering. Loven definerer bare hva der "i lovens forstand" skal forstås med lovens ord "fiende" og "forbunden". Ut ifra landets faktiske stilling under okkupasjonen og med stadige russiske angrep på norsk territorium, kunne det ikke gjøres anderledes enn gjort. På en lignende måte ble en god tid i forveien forholdet i enkelte Sydamerikanske stater, mens disse ennå var nøytrale, og der var allerede da tale om å få en slik bestemmelse også hos oss i tillegg til den militære straffelov.

### Sluttbemerkninger.

Tilslutt vil jeg ha uttalt, at det ikke hører hjemme i et rettsamfund og er uverdig for et oplyst folk, at den animositet og bitterhet, ja rene psykose, som er tilstede etter en langvarig militær besettelse og i særdeleshet i anledning av forskjellige foreteelser i tyskernes virksomhet, nå skal utløses og utnyttes til en personlig og partipolitisk rettsforfølgelse mot NS og meg, vi hvis virksomhet i alle disse år har vært så gjennomgått av fedrelandskjærlighet og nidkjærhet etter å gjøre det beste for landet vårt. Hvorfor skal en nasjonal norsk bevegelse, som også har hatt full støtte av de første menn på vårt åndslivs område, som Hamsun og Sinding, bli behandlet på denne måte. Medlemmene i vår bevegelse er like gode nordmenn som noen, og mange hundreder har bekreftet dette ved frivillig å ofre sitt liv for fedrelandet. Selv mener jeg å ha gjort meg fortjent til mitt folks takknemlige og ikke til forfølgelse og straff. Mangen en gang under alle vanskeligheter med tyskerne og ellers kunne en vel ha lyst til å gå fra det hele. Jeg antar at mange av mine landmenn, og ikke få mange av våre motstandere, da skulle fått føle at ens arbeid ikke var uten verd for landet og den enkelte. Av ansvarsfølelse har jeg holdt ut på min post, fordi ingen annen under de givne forhold kunne utrettet tilnærmelsesvis det samme for Norges sak, og fordi jeg mente at det betød en for stor risiko for utviklingen i landet å tre tilbake. Og jeg skulle anta, at vår nasjonale innsats, som virkelig var en innsats, har krevd adskillig mer av arbeid, mot utholdenhet, en de fleste av dem har ydet som nå forfølger oss.

I det hele tatt er disse ting ialt vesentlig politisk og den omfatter praktisk talt hele Norges historie i de siste 5 år. En kommisjonsundersøkelse av vårt forhold og ennå mer av det riksstyres forhold som trakk Norge inn i krigen, kunne være på plass. Men den fremgangsmåte som er satt igang hos oss, og ens mot oss som politisk bevegelse og som riksstyre, er etter min dypeste overbevisning ikke bare en stor urettferdighet. Herved reduserer man også, på en uverdlig måte en vesentlig del av Norv. historie i de siste 5 år til en kriminalhistorie, noe som er i skadelig for landet som det er grunnfalsk i sin almindelighet grov urett overfor den enkelte.



Og når NS skal oppløses og forfølges, mens kommunistpartiet er legalisert og nyter alle rettigheter, henviser jeg til den komiteinnstilling, som stortinget i 1932 i den såkalte Quisling-sak vedtok med 2/3 flertall og som idag er mer aktuell enn noen sinne. Det er også en betenkelig ting, når motsetningene mellom gammelt og nytt i livsanskuelse og samfunnsavn søkes løst ved at øyeblikkets seierherrer og makthavere behandler som forbrytere en underlegen part som dog har representert fremtiden. Der gjelder bedre det gamle ord: Hold eder fra disse menn og la dem være i fred. For er dette råd eller dette verk av mennesker, da skal det gå tilgrunne, men er det av Gud, vil I ikke kunne ødelegge dem.

Som nevnt har minst fem hundre tusen nordmenn arbeidet for tyskerne, og storparten av våre bedrifter i håndverk og industri, fiskerne og mangfoldige forretninger, for ikke å tale om våre samferdselsmidler, som var nødt til det. Alle disse som således har arbeidet for tyskerne har gjort det fordi forholdene var nå engang således, men mange av dem har også gjort det utelukkende for å tjene penger. Jeg nevner bare de titusenvis av arbeidsfolk og bønder som strømmet til de tyske anlegg på grunn av høye lønninger. Og flere av våre verste motstandere i borgerskapet var de ivrigste etter å arbeide for tyskerne og tjene store penger på dem. Når således så mange nordmenn har arbeidet for tyskerne, mere eller mindre frivillige, skulle det så meget mindre være noe å si på oss i NS. Vi har ikke arbeidet for tyskerne og for å tjene penger på dem. Vi har arbeidet for landet og for å tjene dets interesser. Dette og intet annet har iallfall vært ledemotivet for mine handlinger.

Jeg vil også fremholde, at et folk - det er ikke bare den nulevende slakts mennesker, det er også folkets fortid og fremforalt dets fremtid. Det er folkets ide og vilje. Men denne folkets evige ide og vilje behøver ikke å være representert ved et tilfeldig flertall i folket eller endog av hovedmassen i folket. I historiske vendepunkter hvor noe nytt trenger seg frem, er det tvertimot som regel ikke slik. Tenk f.eks. på Norges samling og kristendommens innførelse. En kan også tenke på den nuværende slekt. Representerte dens store flertall det norske folks evige ide og vilje, når det - mot det som var gjørlig - i årrecker blindt og likegyldig lot Norge drive ut i en stor nasjonal katastrofe? Jeg mener å ha hevdet Norges frihet og selvstendighet i et avgjørende historisk vendepunkt, og at jeg oppriktig har bestrebt meg for å representere og verne om det norske folks ide og vilje i den epokegjørende utviklingskrise som Europa nå gjennomgår. I Norge drepte de Hellig Olav. I England grov restaurasjon en opp liket av Oliver Cromwell, Englands største statsmann, grunnleggeren av det britiske rike, og hengt det i lenker i galgen, da de ikke fikk fatt i ham levende, og de tilsvinet hans minne slik, at det først ble renvasket etter over hundre års forlup. Men de har ikke høstet megen laurbær av det, hverken de i Norge eller de i England. Ingen profet blir vel mottatt på sitt hjemsted. Men 9.4.1940 viste at jeg hadde hatt rett med mine forgjeves advarsler gjennom 10 år. Utviklingen vil vise at jeg har handlet rett også i de 5 år som nu er forløpet.

Jeg finner det videre riktig å fremholde for retten, at det bilde som i vide kretser gjør seg eller søker å skape av min person, passer dårlig med virkeligheten. Jeg er også viss på, at den mening som en har om meg på mange hold, især i de brede lag, den stemmer ikke med det offetnlige vrangbilde som mine motstandere har søkt å skape. Det har jeg fått bekreftet av utallige brev, som jeg har mottatt i disse årene. Det er grotesk at en kan få seg til å tro at en mann, som forlot alt og satte livet på spill for å lindre nøden i Russland, Ukraina og Kaukasia, og der har reddet hundre tusen av menneskeliv, han skulle være et hensynsløst og havesykt menneske, når det gjelder egne landsmenn. Jeg har villet det gode. Under de vanskeligste forhold har jeg med møy og strev arbeidet for mitt folk i disse 5 årene som i de 10 år forut. Vel har jeg kanskje feilet i mange ting, men jeg har også utrettet meget godt og stort for Norge. Det vil nok også mine landsmenn engang bli klar over. En må også forstå at vår virksomhet



i disse år for en vesentlig del har vært opptatt av den øyeblikkelige situasjons krav og av kampen med alleslags vanskeligheter. Under disse omstendigheter og i det hele tatt på grunn av krigen og det lamrende tyske formynderskap samt det forholdsvis korte tidsrom som har stått til vår rådighet, har vi ikke rukket å gjennomføre vår positive politikk og skape det norske folkesamfund som var vårt mål. Men vi har lagt grunnlaget og også virkelig gjort mange hovedsaker. Og vi sto vel forberedt til videre arbeid, da vi ble avbrutt i vår virksomhet. Alle disse ting tilsløres nu av begivenhetenes utvikling og av et tykt dække av fordommer, vrangforestillinger og uvitenhet. Men jeg vet at muligheten var der til å bygge et nytt og bedre samfund, som tilslutt skulle bli anerkjent av alle rett-tenkende landsmenn som et epokegjørende fremskritt i landets og folkets utvikling. Ja, jeg mente at Norge ved folkets egenskaper, landets naturlige betingelser og sin vel avpassede størrelse, hadde mulighet for å bli en mønsterstat i den nye verdensorden som med utviklingens uimotståelige makt bryter seg frem overalt. Jeg strebet med å skape grunnlaget for virkeliggjørelsen av disse muligheter og for å sikre Norges frihet og fred i et nytt Europa, som samtidig skulle gi vårt land økede utviklingsmuligheter og den enkelte nordmann et videre virkefelt. For disse ting og for å berge mitt folk gjennom verdensstormen er det jeg har ofret meg i alle disse år og med møy og strev arbeidet natt og dag. Politikk er ikke for meg partiinteresser, løvebrødspolitikk eller personlig argjerrighet og maktsyke. Det er offentlig praktisk handling i den historiske utviklings tjeneste til beste for sitt eget folk og for å fremme det gudsrike på jord som Kristus kom for å grunnlegge. Har min virksomhet vært landssvik - slik som saken betegnes i rettsboken - da vil jeg til Gud ønske for Norges skyld at riktig mange av Norges sønner måtte bli slike landssvikere som jeg er, bare at de ikke må bli kastet i fengsel.

27.6.-45.

Quisling.

Redegjørelse til siktelse  
 fremsatt i Oslo forhørsrett  
 26.5.-45 og i tilslutning til  
 de da avgitte bemerkninger.